

NORMINGU MÄÄRAMISEST: LÜHIKESE ÜLIVÕRDE VARIEERUMISE JUHTUMIUURING

Ann Siiman

Tartu Ülikool, EE

ann.siiman@ut.ee

Kokkuvõte. Siinse uurimuse esimene eesmärk on kirjeldada eesti vormistiku normimise uuemaid tendentse. Teine eesmärk on neist tulemustest lähtuvalt käsitleda lühikese ülivõrde tegelikku kasutust ja teha selle põhjal normimise ettepanekuid.

„Eesti kirjakeele normi rakendamise korra“ (RT I, 14.06.2011, 3) järgi on eesti kirjakeele norming määratud keelehooldeallikate kõrval ka Emakeele Seltsi (ES) keeletoimkonna otsustega ning soovin välja selgitada, kuidas on keeletoimkonna otsuseid põhjendatud ja otsuste põhjendamiseks andmeid kogutud. ESi otsuste analüüsi põhjal teen lühikese ülivõrde varieerumise juhtumiuuringu riigieksamikirjandite, Eesti Keele Instituudi (EKI) keelenõuandmebaasi, korpuse ja küsitluste abil. Andmekogumisviiside võrdluses järeldan, et küsitlused või üldisemalt katsed on sobivaim meetod normingu ja tegeliku keelekasutuse võrdlemiseks.

Jagan sõnad kahte rühma: normingu järgi lühikese ülivõrdeta ja normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnad. Tulemusena selgub, et mõlema sõnarühmaga eelistatakse normingukohaseid vorme. Enamiku uuritavate sõnade ülivõrdemoodustus aga varieerub mingil määral ehk norming tuleb üle vaadata. Teen ettepanekud muuta diftongiline ülivõrre normingukohaseks kõigis muuttüüpides või ainult *tubli-*, *oluline-*, *sepp-*, *padi-* ja *õnnelik-*tüübis või tõsta üksiksõnu rööptüüpidesse.

Märksõnad: lühike ülivõrre, superlatiiv, eesti keel, kirjakeel, keelekorraldus, morfoloogia

DOI: <https://doi.org/10.12697/jeful.2023.14.1.06>

1. Sissejuhatus

Lühike ülivõrre on eesti keeles varieeruv keelenähtus, kus tegelik keelekasutus normingust erineva kipub ja mille tarvitust iga mõne aja tagant uuesti uuritakse. Keeleajalooliselt võiks lühikese ülivõrde eesti keeles kujunemise lihtsustatult kokku võtta nii: alguurali keele **-mA* > **-mi* > **-im* > **m* > **n*. Metatees **-mi* > **-im* ei toimunud aga kõigis

keeltes, sh eesti keele alusmurdes, sest siis oleks tekkinud rõhutusse silpi täishäälikuühend. Nii kujunesid eesti keele alusmurdes kesk- ja ülivõrde vormid väga sarnasteks (nt keskvõrre *suurema* ja ülivõrre *suurema*) ning lühike ülivõrre sulandus keskvõrdesse ja kadus kasutuselt. (Lehtinen 2007: 113, 118–119; Prillop jt 2020: 208–209) Kuigi on oletatud, et lühike ülivõrre pole kunagi eesti keeles kasutusel olnudki (Peegeel 2006: 130–131), kirjutavad uurijad lühikese ülivõrde taas- või uuestielustamisest (Hermann 1884: 93; Erelt jt 1993: 134; Raag 2000: 120; Viht & Habicht 2019: 322).

Esmalt mainis Karl August Hermann (1884: 93) oma grammatikas lühikese ülivõrde taaselustamise võimalust. Johannes Aavik (1915) sõnastas Hermann'i sõnaraamatu põhjal lühikese *i*-ülivõrde moodustamise reeglid ja need kinnitas 1926. aastal Eesti Kirjanduse Seltsi keeletoimkond. Kuna lühikese ülivõrde norming pole tegelikule keelekasutusele vastanud selle sõnastamise algusest peale, siis samast ajast on leidunud ülivõrde kunstlikult keelde toomise kriitikuid (nt Leetberg 1927, 1937; Saareste 1937; Tauli 1941; Kindlam 1945; Nurkse 1946; Kaplinski 1985, 2012; vt ülevaadet Viht & Habicht 2019: 323–325).

Taasloodud keelenähtuse normimine on keerukas, sest norminguga etteantavad moodustusmallid peaksid olema lihtsad ja kergesti omandatavad ning vastama tegelikule keelekasutusele. Lühikese ülivõrde tegelikule kasutusele vastamist on varasemates uuringutes käsitletud (nt Hint 1980; Erelt & Punttila 1980; Raag 1998, 1999, 2000; Leet 2004; Palmeos 2014; Pedaja-Ansen 2015; vt tööde kohta täpsemalt Viht & Habicht 2019: 323–325). Mati Erelt ja Matti Punttila (1980) võrdlesid ülivõrde kasutust eri tekstiliikides ja said tulemuseks, et ajakirjanduskeeles esineb lühike ülivõrre sagedamini kui liitülivõrre ja ilukirjanduskeeles vastupidi. Virve Raag (1999: 621) võrdles lühikese ülivõrde kasutust ajakirjanduskeeles eri aegadel ja leidis, et lühikese ülivõrde vormide kasutus on sagenenud, sest neid kasutatakse üksikute sagedate sõnade puhul. Ka Tuuli Leet (2004: 64–65) uuris ajakirjanduskeelt ja lahterdas ülivõrdevorme sõnatüübi, lauseliikmesuse, ajalehekülgedel paiknemise ja autorite eelistuste järgi. Sirli Palmeos (2014) keskendus ülivõrde kasutusele suulises eesti keeles. Seega on ülivõrret uuritud ilukirjandus-, ajakirjandus- ja suulises keeles.

Lühikese ülivõrde uurimise allikad on selles artiklis riigieksamikirjandid, EKI keelenõuandmebaas ja korpus eri tekstiliikidega, aga ka küsitlused. Niisiis sobivad siinse artikli võrdlusmaterjaliks hästi Mati Hindi (1980) ja Anu Pedaja-Anseni (2015) küsitlused, sest nemad viisid

õpilaste seas läbi samuti küsitluse. Hint (1980) lasi 416 kümnenda klassi õpilasel moodustada kesk- ja ülivõrdevorme ning Pedaja-Anseni (2015) uuringus täitsid kokku 428 üheksanda kuni üheteistkümnenda klassi õpilast ja täiskasvanut keeletesti, kus tuli moodustada kesk- või ülivõrdevorme. Hindi (1980) ja Pedaja-Anseni (2015) uuringutest ilmnes, et tihtipeale ei oska keelekasutajad normingupärast ülivõrdevormi moodustada. Siiski on ülivõrdevormide rööpsusi normingukohaseks muudetud pigem ettevaatlikult. Viimastest morfoloogiaotsustest puudutas omadussõna vormistikku ja lühikest ülivõrret enim vabariikliku õigekeelsuskomisjoni (VÕK) 1980. aasta *ne*-ja *s*-lõpuliste sõnade käänamise otsus (nt *katkisim* kõrvale ka *katkiseim*, *õiglasim* kõrvale ka *õiglaseim*) („VÕKi morfoloogiaotsused 1979–1983“). EKI teatmiku õigekirjapeatükis (2023) on kirjas, et lühikese ülivõrde normingud ja tegelik keelekasutus võivad erineda ning teema vajab edasist uurimist. 2023. aasta algul kehtivaid lühikese ülivõrde moodustamise norminguid tutvustan 3. peatükis.

Siinsel uurimisel on 2 eesmärki ja sellest tulenevalt 2 mõttelist osa. Esimese, väga lühikese osa eesmärk on ESi keeleteoimkonna otsuste näitel kirjeldada kirjakeele normingu määramise tendentse 21. sajandil. Kuna ESi keeleteoimkond määrab seaduse järgi eesti kirjakeele normingu ehk arutab esildisi ning kooskõlastab EKI keelekorraldajate koostatud allikaid, siis võiksid uuemad keelekorralduse suunad ilmned just selle otsustest. Vaatan läbi 19 värskeemat ehk kõik selle sajandi otsused ja vastan uurimisküsimustele:

1. Kuidas on keeleteoimkonna otsuseid põhjendatud?
2. Kuidas on otsuste põhjendamiseks andmeid kogutud?

Teises, artikli keskses osas viin läbi ühe morfoloogilise nähtuse, lühikese ülivõrde varieerumise juhtumiuuringu. Keskse osa eesmärk on käsitleda ESi otsuste ülevaate eeskujul lühikese ülivõrde tegelikku kasutust ja teha selle põhjal normimise ettepanekuid. Tegelikku keelekasutust uurides toetun kasutuspõhisuse teoreetilisele taustale. Lähtun kasutuspõhise lähenemise üldisest eesmärgist arendada esilekerkivate keelestruktuuride ja tähenduste analüüsi. (Diessel 2017: 1) Kasutuspõhisuse järgi peab analüüs toetuma tegeliku keelekasutuse andmestikule, näiteks korlustele või katsetulemustele, sh kasutajate küsitlemisele. Kasutuspõhises lähenemises on keelesüsteem ja kogemus omavahel tihedalt seotud: sagedus nii loob keelesüsteemi kui ka on selle

tulemus. Sagedane keelenähtus kinnistub ja püsib, väikse sagedusega nähtus muutub vastuvõetamatuks ja kaob. (Langacker 1987: 59; Barlow & Kemmer 2000: V, X; Bybee 2010: 214)

Kasutuspõhisuse teoreetilise tausta ja lühikese ülivõrde juhtumiuuringu toel otsin vastust uurimisküsimustele:

3. Milliseid lühikese ülivõrde variante tegelikus keelekasutuses tarvatakse või loomulikuks peetakse?
4. Millised lühikese ülivõrde variandid võiksid saada normingu osaks?

Artikli põhjal saan ESi keeleteoimkonnale teha esildise ülivõrde moodustamise normingute muutmise kohta, et need vastaksid rohkem tegelikule keelekasutusele. Kokkuvõttes teen ühe juhtumiuuringuga üldistusi normimise kohta ja aitan ühtlasi kaasa, et norming vastaks tegelikule keelekasutusele. Pikaajalisem eesmärk on mitme sarnaselt üles ehitatud juhtumiuuringu põhjal luua mudel, mille järgi oleks võimalik (morfoloogia)normingut kvalitatiivse selgituse kõrval ka kvantitatiivselt määrata ja tänu sellele senisest veelgi objektiivsemalt põhjendada.

2. ESi keeleteoimkonna otsuste ülevaade

Vabariigi Valitsuse 2011. aasta määruses on kirjas, et „Kirjakeele norm on määratud Eesti Keele Instituudi uusima õigekeelsussõnaraamatuga, Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsustega ning keeleteoimkonnas heaks kiidetud ortograafiareeglistiku, normatiivse käsiraamatu ja grammatikaga“ (RT I, 14.06.2011, 3; vt ka RT I 1995, 79, 1349). ESi keeleteoimkond ehk eesti kirjakeele normi¹ määramiseks kokku kutsutud toimkond² on loodud 1993. aastal. Sellest ajast kuni 2022. aasta lõpuni on tehtud 34 otsust. Võtan neist vaatluse alla 21. sajandil vastu võetud otsused, millest kõik peale vanima leiab ESi kodulehelt „Keeleteoimkonna“ rubriigist³ (vt varasemate otsuste loetelu

1 Seaduses ja ESi põhikirjas kasutatakse terminit *norm*. Senise keelekorraldustraditsiooni järgi on aga *normi* defineeritud kui mingis keelekollektiivis realselt kõneldavat keelt ja normi fikseeringut keelehooldeallikas on nimetatud *norminguks* (Erelt 2002: 35–37). Selles artiklis nimetan keelehooldeallikas fikseeritud reeglit *norminguks* ja realselt kõneldavat keelt *tegelikuks keelekasutuseks*.

2 Vt Emakeele Seltsi põhikiri <https://www.emakeeleselts.ee/pohikiri/>.

3 Vt <https://www.emakeeleselts.ee/keeleteoimkond/>.

Raadik 2019: 56). Vanim „Võõrnimede häälde“ otsus pärineb 2000. aastast (Erelt & Raadik 2000: 122–124).

Esmalt vaatan kõik 19 otsust läbi, et teada saada, kuidas on ESi keeleteoimkonna otsuseid põhjendatud. Otsuste selgitustel ei ole kindlat ülesehitust, eri autorid on põhjendusi struktureerinud eri moel, samuti erineb nende näitlikustamine.

Esiteks otsin ESi keeleteoimkonna otsustest välja põhjendused. Nende loetelu ja eri otsustes esinemise kordi näeb tabelist 1.

Tabel 1. ESi otsuste põhjendused 19 uusima otsuse näitel (2000–2022).

Põhjendus	Sagedus otsustes	Otsus(ed)
senise reegli rakendamine ja kontrollimine ei ole ühemõtteliselt võimalik	5	Internet ja... 2008; Ajaloosündmuste algustäheortograafia... 2012; Ajaloosündmuste nimetuste... 2012; Kujundlike (ümbertülevate)... 2018; Ühend- ja... 2020
analoogia	4	Määrsõnade kokku-... 2012; Sidekriipsuga rindliitsõnade... 2016; ÕSi 7. tüübi... 2021; <i>(te)t</i> -rööpvorm, käskiv... 2022
kasutussagedus	4	Araabia sõnad... 2009; Soovitus väliskohanimedega... 2013; Võõrsõnade kirjalik... 2022; <i>(te)t</i> -rööpvorm, käskiv... 2022
traditsioon	4	Araabia sõnad... 2009; Ajaloosündmuste nimetuste... 2012; Soovitus väliskohanimedega... 2013; Võõrsõnade kirjalik... 2022
ideoloogiline muutus	2	Ajaloosündmuste algustäheortograafia... 2012; Ajaloosündmuste nimetuste... 2012
muutunud rõhustruktuur, sisuline ja vormiline kokku kuuluvus (semantiline ja süntaktiline jagamatus)	2	Määrsõnade kokku-... 2012; Võõrsõnade kirjalik... 2022
rahvakeelsus (murdetaust)	2	Kaassõnade „peale“... 2009; <i>(te)t</i> -rööpvorm, käskiv... 2022
eesti keele struktuur ja tähistusloogika	1	Sidekriipsuga rindliitsõnade... 2016
inimtunnetuse loomulikele seaduspärasustele vastavus	1	Kaassõnade „peale“... 2009
vormistiku ühtlustumine	1	<i>(te)t</i> -rööpvorm, käskiv... 2022

Põhjenduste loetelu oleks võimalik pikendada, näiteks määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamise (2012) otsuse selgitusena on nimetatud ka sõnade ümberanalüüsi fraasist omaette funktsiooniga rõhumäärsõnadeks. Seega võiks põhjendus olla ka ümberanalüüs, kuid eeldasin, et see kajastub juba olemasolevas muutunud rõhustruktuuri põhjenduses. Selgitus „senise reegli kontrollimine ja rakendamine ei ole ühemõtteliselt võimalik“ on mõneti tinglik. Sellise sõnastusega on põhjendus nimetatud ühend- ja väljendverbituletiste kokku- ja lahkukirjutamise (2012) otsuses ning mujal on tegu minu tõlgendusega. Näiteks Interneti ja interneti (2008) otsuses on senine reegel viidanud üksnes arvutivõrgule Internet, kuid olemas on ka üldisem võrgustiku mõiste internet ja seega pole minu tõlgenduse järgi senine reegel üheselt rakendatav. Kontrollimise all peetakse silmas tõenäoliselt riigieksami-kirjandite hindamist, kus ortograafiat tuleb hinnata ühemõtteliselt.

Tabelist 1 nähtub, et 13 otsusest võis põhjenduse välja lugeda, kuid 6 otsusest mitte. Ootuspäraselt on vähe selgitusi 6 tähetabeli otsuses, mis peavad järgima rahvusvahelisi latinisatsiooni kokkuleppeid ja/või puudutavad võõrtähestike kirjanemist (Erelt & Raadik 2000: 122–124; Muudatused eesti-vene... 2008; Jaapani päritoluga... 2008; Ukraina-eesti tähetabeli... 2009; Ersä, komi... 2021; Parandus ukraina-eesti... 2022).

Tabelis 2 näitan, kust on kogutud materjali, mille põhjal ESi keeletoimikond otsuseid on langetanud.

Tabel 2. ESi 19 uusima otsuse (2000–2022) põhjenduseks kasutatud andmekogumisviisid.

Andmekogumisviis	Sagedus otsustes	Otsus(ed)
guugeldamine	4	Kaassõnade „peale“... 2009; Määrsõnade kokku-... 2012; Soovitus väliskohanimed... 2013; ÕSi 7. tüübi... 2021
korpusuuring	3	Määrsõnade kokku-... 2012; Võõrsõnade kirja-pilt... 2022; (te)t-rööpvorm, käskiv... 2022
riigieksami-kirjandite sagedamad õigekeelsuseksimused	2	Kaassõnade „peale“... 2009; Määrsõnade kokku-... 2012
EKI keelenõu-andmebaas	1	ÕSi 7. tüübi... 2021
üliõpilasküsitlus	1	Soovitus väliskohanimed... 2013

Tabelist 2 tuleb välja, et ESi keeleteimkond on kasutanud 5 andmekogumisviisi, millest sagedaim on guugeldamine. Võib nimetada kaht põhjust, miks varasemates otsustes Google'ile toetuti. Esiteks ei andnud 1990. aastate piiratud mahu ja tekstivalikuga kirjakeele korpused variatiivsuse (rööpsuste) kasutuses levimise ulatuse kohta piisava mahuga ja piisavalt mitmekülgset materjali. Teiseks ei tulnud kuni 2000. aastate alguseni Google'i päringu vastuseks sellisel määral vanu digiteeritud tekste, masintõlget, tekstirobotite loomingu jms tänapäevase varieerumise uurimist eksitavat nagu viimastel aastatel ja Google pakkus (materjalivaliku mõttes küll hämarat) läbilõiget igasugusest kirjalikust kasutusest. Nüüd pakub sellist läbilõiget ennekõike eesti keele ühendkorpuse (ÜK).⁴

Proovisin ka siinses käsitluses guugeldamist andmekogumisviisina kasutada ja viisin läbi lühikese ülivõrde vormide guugeldamise katseuuringu. Selle uuringu tulemuste ja varasema kirjanduse põhjal jätan aga artiklis guugeldamise kõrvale, sest sel esineb andmekogumisviisina eri probleeme, näiteks tekstide päritolu ei saa kontrollida ja tekstid võivad olla automaatselt loodud (Tarp & Fuertes-Olivera 2016: 278; Kilgarriff 2007). Korpus on kindlal aastal kogutud tekstikogum, mida küll uuendatakse, aga mille varasemat seisuga on võimalik vaadata ehk selle tulemusi on võimalik kontrollida ja taasluua. Kasutuseelistuste uurimisel on korpus usaldusväärsem, kiirem ja rohkemate tulemustega meetod (Sha 2010: 377). Niisiis kasutan oma juhtumiuuringus 4 meetodit 5st: otsin ülivõrde kasutuse kohta infot riigieksamikirjandite ja keelenõuandmebaasi⁵ (ptk 4), korpusuuringu (ptk 5) ja küsitluste (ptk 6) abil.

3. Lühikese ülivõrde norming ja sellest lähtuvad hüpoteesid

Ülivõrre varieerub suuresti ja selle tegelik kasutus erineb normingust tõenäoliselt sellepärast, et juba selle moodustusmallid on üsna keerulised ja eranditega. EKI teatmik (2023) on nimetatud 2 ülivõrde moodustusmalli. 1. on sõnastatud nii: „mitmuse osastava kuju (ilma

4 Info on pärit autori meilivestlusest Külli Habichti ja Lydia Risbergiga (22. juuni 2023).

5 Eesti Keele Instituudi (EKI) keelenõuandmebaas, Tallinn, 2004–. Keelenõuandmebaas ei ole kõigile kättesaadav, kuid seda on võimalik kasutada uurimise eesmärgil EKI loal. Tänan EKI töötajaid keelenõuandmebaasile ligipääsu andmise eest.

d-ta) + *-m*, nt *ilus* (*ilusai/d*) → *ilusaim*, *õnnelik* (*õnnelikke*) → *õnnelikem*“ (EKI teatmik 2023)

Selle malli järgi on ülivõrde moodustamise alus mitmuse osastav ja siin on 2 võimalust:

- *d*-lõpulise (konsonantlõpulise) osastava *-d* asendatakse *m*-iga, nt *väeteid* → *väeteim*, *noobleid* → *noobleim*, *ahtraid* → *ahtraim*, *rikkaid* → *rikkaim*, *soolaseid* → *soolaseim*, *troid* → *truim*,
- vokaallõpulise osastavaga lisatakse *-m*, nt *olulisi* → *olulisim*, *suuri* → *suurim*, *uusi* → *uusim*, *keni* → *kenim*, *külmi* → *külmim*.

Ülivõrde astet peaks üldistama omastavast käändest, see küsimus võib tekkida *padi-* ja *õnnelik-tüübis*: *nõder* : *nõdra* → *nõdrim* ja *õnnelik* : *õnneliku* → *õnnelikem*. (Viht & Habicht 2019: 101–102)

2. moodustusmall, mis käib u 70 sõna kohta, on sõnastatud: „kui keskvärre on erireegli alusel moodustatud *em*-lõpu abil, siis on ülivõrde lõpp *-im*, nt *tark* (*targa*, *targem*) → *targim*“ (EKI teatmik 2023).

Seejuures on 3 erandit ehk ülivõrret ei moodustata sõnadest, mille:

- mitmuse osastavas on üksnes *sid*-lõpp: *hapu* (*hapusid*), *roosa* (*roosasid*),
- mitmuse osastava lõpus on *-e* või *-u*: *morn* (*morne*), *vaba* (*vabu*),
- puhul tekiks järjend *-ii-* või *-ji-*: *lai* (*laila*, *laiem*), *märg* (*märja*, *märjem*). (EKI teatmik 2023)

Lühikese ülivõrde moodustusmallid tunduvad ebasüsteemsed ja raskesti omandatavad, sest mõnel juhul tuleb aluseks võtta mitmuse osastav ja mõnel juhul keskvärre. Lisaks ei ole kõik moodustusmallid kohandatavad kõigile sõnadele ja on eraldi kategooria sõnu, millega ei saa üldse ülivõrret moodustada.

EKI teatmiku, varasema kirjanduse ja isiklike tegeliku keelekasutuse tähelepanekute põhjal püstitan 2 hüpoteesi:

1. Tegelikus keelekasutuses moodustatakse või peetakse loomulikuks lühikese ülivõrde vorme ka sõnade puhul, millel normingu järgi lühike ülivõrre puudub.
2. Tegelikus keelekasutuses moodustatakse või peetakse loomulikuks diftongiga lühikese ülivõrde vorme ka sõnade puhul, millel normingu järgi diftongiline ülivõrre puudub. Diftongi ehk täishäälikuühendiga ülivõrdevormid on näiteks normingukohased *ilusaim*, *kauneim*, *ohutuim* ja norminguvastased *oluliseim*, *suureim*, *uueim*.

1. hüpoteesi kontrollimiseks lähtun EKI teatmikuse nimetatud 3 erandlikust sõnarühmast ja jaotan sõnad muuttüüpidesse. Sõnade muuttüüpideks jagamisel võtan aluseks seni uusima käändsõnade tüübijaotuse (Viht & Habicht 2019), mis suures osas toetub Ülle Viksi (1992) tüübijaotusele. Siinsesse artiklisse puutuv erinevus on näiteks see, et Viksi (1992) järgi on tüübinimi *saba*, kuid Annika Vihti ja Külli Habichti (2019) järgi *pesa*.

1. rühma sõnad, mille mitmuse osastavas on üksnes *sid*-lõpp, kuuluvad *tubli*-tüüpi. 2. rühma sõnad, mille mitmuse osastava lõpus on *-e* või *-u*, kuuluvad eri tüüpidesse, täpsemalt võtan neist vaatluse alla *sepp*-tüüpi sõnad, mille mitmuse osastava lõpus on *-e*. Ka 3. rühma sõnad kuuluvad eri muuttüüpidesse, kuid keskendun sõnadele, mis on *padi*-tüüpi. Nii et 1. hüpoteesi jaoks käsitlen 3 muuttüüpi: *tubli*-, *sepp*- ja *padi*-tüüp.

2. hüpoteesi kontrollimiseks uurin muuttüüpe, millest normingu järgi ei saa moodustada diftongilist ülivõrret. Soovin teada saada, kas diftongilist ülivõrret moodustatakse *oluline*-, *suur*-, *uus*-, *pesa*-, *sepp*-, *padi*- ja *õnnelik*-tüübis.

4. Lühike ülivõrre riigieksamikirjandites ja keelenõuandmebaasis

Juhtumiuuringu alustuseks soovin ESi otsuste eeskujul teada, milliseid ülivõrde moodustamise norminguvastaseid kasutusi esineb riigieksamikirjandites ja mida on ülivõrdemoodustuse kohta küsitud EKI keelenõuandmebaasist. 4., 5. ja 6. ehk kõigis andmestikku käsitlevates peatükkides jaotan sõnad kahte alapeatükki: normingu järgi lühikese ülivõrdeta ehk ainult liitülivõrdega (*kõige*-ülivõrdega) sõnad ning normingu järgi diftongilise ülivõrdeta ehk ainult liit- või lihtvokaalilise ülivõrdega sõnad.

Riigieksamikirjandite analüüsiks pole paraku kirjanditeksid kõigile ligipääsetavad ja seega ei saanud ma neid ise läbi töötada ja analüüsida. Kasutasin Külli Habichti (2007, 2008, 2010) koostatud Tartu Ülikooli emakeeleõpetajate täiendõppe materjale, kus on käsitletud riigieksamikirjandite sagedamaid õigekirjavigu ning mis annavad üldise ülevaate noomeni ja verbi vormistiku vigadest.

Keelenõuandmebaasist leidsin 7. oktoobril 2022 ülivõrde kohta 187 sissekannet, millest vanim pärines 23. oktoobrist 1995 ja uusim 14. aprillist 2022. Need kanded hõlmavad selliseid keelenõu küsimusi või vastuseid, milles sisaldub sõnaosa *ülivõr*. Niiviisi otsides ei pruugi aga kõik murekohad nähtavale tulla, sest kui keelenõuandmebaasist on küsitud näiteks „kas *ilusaim* on korrektne?“, kasutamata termineid *ülivõrre*, *ülivõrdevorm* vms, siis minu andmestikku see vorm ei jõudnud. Siinse artikli jaoks on olulisimad vormimoodustusküsimused: mis sõnade või muuttüüpide lühikese ülivõrde moodustamise kohta rohkem nõu küsiti.

4.1. Normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade analüüs

Esmalt uurin normingu järgi ainult liitülivõrdega (*kõige*-ülivõrdega) sõnu ehk selliseid, mille mitmuse osastavas on üksnes *sid*-lõpp (nt *hapu*, *roosa*), mitmuse osastava lõpus on *-e* või *-u* (nt *morne*, *vabu*) või mille puhul tekiks järjend *-ii-* või *-ji-* (nt *lai*, *märg*) (EKI teatmik 2023). Ülevaadetest tuleb välja, et kirjandivigade kokkuvõtetes on noomeni vormistiku puhul ülivõrde moodustamine sagedama eksimusena nimetatud (Habicht 2007, 2008, 2010). Näiteid on toodud üksikuid ja üksiksõnuti, ükski neist ei kuulu normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade rühma, vaid kõigist saab normingu järgi moodustada lihtvokaalilist ülivõrret, käsitlen neid järgmises peatükis (4.2).

Keelenõuandmebaasist on aga normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade kohta küsitud, vaatlen järjest *tubli-*, *sepp-* ja *padi-*tüüpi sõnu. Esimestest, *tubli*-tüüpi sõnadest küsiti nõu vaid sõna *nummi* ülivõrde moodustamise kohta. Enim on küsitud *sepp*-tüüpi sõnade kohta: 4 korda on aru päritud, kas normingu järgi saab teha lühikest ülivõrret sõnast *hall*; 3 korda on teada saadud, et lühikest ülivõrret ei moodustata sõnadest *loll* ja *tõmp* ning 1 kord on küsitud sõnade *lai*, *matt*, *märg*, *loid* ja *sitt* lühikese ülivõrde kohta. Kuna *em*-lõpulise keskvõrdega *sepp*-tüüpi sõnadega saab tõepoolest lühikest ülivõrret moodustada, siis on soov *sepp*-tüüpi sõnade kohta küsida mõistetav. Huvi on pakkunud ka *padi*-tüüpi sõnade ülivõrdemoodustus: 3 korda on nõu antud sõnade *kuri* ja *soe* ülivõrde kohta.

Selgub, et kuigi osast sõnadest ei saa normingu järgi ülivõrret moodustada, küsivad keelekasutajad siiski, kas need vormid on võimalikud. Selline küsimus võib tekkida vormide kohta, mis on tegelikus

keelekasutuses levinud ja/või tunduvad kasutajale loomulikud ja vastuvõetavad. Muuttüübiti tekitasid keelekasutajatele enim küsimusi *sepp-* ja *padi-*tüüpi sõnad. Üksiksõnuti küsiti kõige rohkem sõnade *hall*, *loll*, *kuri*, *tõmp* ja *soe* kohta.

4.2. Normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnade analüüs

Teiseks uurin normingu järgi diftongilise ülivõrdeta ehk ainult liit- või lihtvokaalilise ülivõrdega sõnu. Liitülivõrre on *kõige*-ülivõrre (nt *kõige hapum*, *kõige roosam*), lihtvokaaliline ülivõrre kirjutatakse ühekordse vokaaliga (nt *olulisim*, *suurim*) ja diftongiline ülivõrre täishäälikuühendiga (nt *ilusaim*, *kauneim*). Diftongilise ülivõrdeta sõnad on need, millel on normigu järgi ühe vokaaliga ülivõrre võimalik, kuid mitte diftongiline ülivõrre, mis oleks näiteks *oluliseim*, *suureim*.

Kirjandikokkuvõtetes on ülivõrdevormide veanäiteid ainult 3 ja need korduvad eri aasta materjalides: *targeim*, *traagiliseim* ja *õrneim* (Habicht 2007, 2008, 2010). *tark* ja *õrn* kuuluvad *sepp*-tüüpi ning *traagiline* on *oluline*-tüüpi sõna.

Keelenõuandest on küsitud *oluline*-tüüpi sõnade kohta 28 korda, 3 korda sõna *oluline* ülivõrde kohta. 2 korda on huvi pakkunud sõnade *konkurentsivõimeline*, *laiapäõhjaline*, *lühike*, *sagedane* ja *turvaline* lühikese ülivõrde moodustus. 1 kord on küsimusi tekitanud sõnade *eksootiline*, *fantastiline*, *hinnaline*, *innovaatiline*, *kõmuline*, *mitmekesine*, *murdeline*, *pisike*, *praktiline*, *pöördeline*, *sõlmiline*, *tilluke*, *tüüpiline*, *väike* ja *väikesearvuline* lühikese ülivõrde moodustus.

suur-tüübi tüüpsõna enda kohta on küsitud 1 kord. *uus*-tüübi tüüpsõna on huvi pakkunud 2 korda. *pesa*-tüübist on aru päritud 3 sõna kohta: *püha*, *vaga* ja *kena*. *sepp*-tüübist on 3 korda huvi pakkunud sõnade *kurb*, *kuum*, *külm*, *laisk* ja *tark* ülivõrre. Sõna *järsk* lühikest ülivõrret on küsitud 2 korda. 1 kord on küsitud järgmiste *sepp*-tüüpi sõnade lühikese ülivõrde kohta: *hõrk*, *karm*, *nõrk*, *ropp* ja *ränk*. Ühegi *padi*-tüüpi sõna ülivõrre ei ole küsijatele huvi pakkunud.

38 korda on aga küsitud *õnnelik*-tüübi kohta. Enim on küsimusi tekitanud *sõbralik*, mille kohta on küsitud 5 korda, lisaks 1 kord *töötaja-sõbraliku* kohta. 2 korda on küsijatele huvi pakkunud sõnade *ohtlik*, *okslik*, *paindlik*, *rikkalik*, *väärtuslik* ja *täiuslik* lühike ülivõrre. 1 kord on küsitud sõnade *eeskujulik*, *ettevõtlik*, *iseloomulik*, *jätksuutlik*, *kannatlik*, *katkendlik*, *korralik*, *külluslik*, *künklik*, *luksuslik*, *mõistlik*,

nõudlik, seikluslik, sobilik, sportlik, tundlik, ulatuslik, uuenduslik, õnnelik ja õpetlik lühikest ülivõrret. Paljud keelenõust ülivõrde kohta esitatud küsimused ei puudutanud vormimoodustust, vaid näiteks topeltülivõrret (nt *kõige tähtsaim*) või semantikat (nt sõnal *optimaalne* ei ole kesk- ega ülivõrret), kuid neid küsimusi ma siin artiklis ei käsitle.

Seega on diftongilise ülivõrredeta sõnade seast küsitud keelenõuandest enim *oluline-*, *sepp-* ja *õnnelik-*tüübi kohta. Huvi on pakkunud ka lühikese ülivõrde moodustus muuttüüpides, millele ma siin artiklis ei keskendu. Kokkuvõtteks on riigieksamikirjandites ja keelenõuandmebaasis ülivõrde moodustamise kohta materjali vähe, kuid paistab, et ülivõrde moodustamine valmistab probleeme nii kooliõpilastele kui ka keelenõu küsijatele.

5. Lühike ülivõrre korpus

ESi keeleteoimkonna määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamise (2012) otsuses on kasutatud 22 miljoni sõnega uue meedia korpust (Muischnek, Kaalep & Sirel 2011: 122). Uue meedia korpus koosneb 2000. aastate alguses kogutud toimetamata internetitekstidest (jututoad, uudisgrupid, kommentaarid ja foorumid) ja kajastab seega tegelikku keelekasutust. Siinsed andmed kogun viimase kahe otsuse eeskujul (Võõrsõnade kirja-pilt... 2022; *(te)t-rööpvorm, käskiv...* 2022) eesti keele ühendkorpusest 2021, kuna see on suurim eestikeelsete digitekstide kogu (2,9 mld sõnet) ja sarnaselt uue meedia korpusega sisaldab ühendkorpus suurel hulgal veebitekste, mis võiksid anda kõige uuemat infot tegeliku keelekasutuse kohta. Peale veebikorpuste sisaldab ühendkorpus uudisvoogusid ning Vikipeedia, avatud lähtekoodiga teadusartiklite (DOAJ), ilukirjanduse, koond- ja tasakaalus korpust. (Koppel & Kallas 2022: 209)

ESi keeleteoimkonna andmekogumisviiside eeskujul viin läbi ülivõrdevormide korpusuuringu. Otsin eesti keele ühendkorpusest sõnu Sketch Engine'i kaudu. Sketch Engine on tekstikorpuste töötlemise tööriist, mille abil on võimalik leida korpusest muu hulgas konkordantse ehk sõnavorme koos nende tekstilise ümbrusega (Kallas, Tuulik & Jürviste 2012: 57; Kilgarriff jt 2004: 106). Teen Sketch Engine'i konkordantsotsinguga lihtotsingu. See tähendab, et vasteks tulevad kõik vormid, kus on otsitav tähejärjend sees, näiteks otsinguga *nunnuim* tulevad välja ka vormid *nunnuima*, *nunnuimat*, *nunnuimatele* jne.

Peatükis 5.1 uurin esiteks 3 sõnarühma, millega normingu järgi ei saa lühikest ülivõrret moodustada: *tubli-*, *sepp-*, *padi-*tüüp. Eelkõige huvitab mind see, kas uuritavate sõnadega moodustatakse ka normingule mittevastavaid diftongilise ülivõrde vorme. Et vormikasutust millegagi võrreda, võtan vaatluse alla ka normingukohased vormid, mis 1. tüübi puhul on ainult liitülivõrdevormid.

Peatükis 5.2 uurin diftongilise ülivõrde kasutust 7 muuttüübil, millega normingu järgi ei saa diftongilist ülivõrret kasutada: *oluline-*, *suur-*, *uus-*, *pesa-*, *sepp-*, *padi-* ja *õnnelik-*tüüp. Võrdlen normingukohase lihtvokaaliga ülivõrde ja norminguvastase diftongilise ülivõrde kasutust.

5.1. Normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade analüüs

Esmalt uurin normingu järgi ainult liitülivõrdega (*kõige*-ülivõrdega) sõnu. Need jagunevad 3 rühma. 1. rühma moodustavad sõnad, mille mitmuse osastavas on üksnes *sid*-lõpp (nt *hapu*, *roosa*) ja sellised sõnad kuuluvad ainult *tubli*-tüüpi, mida käsitlen 5.1.1. peatükis. 2. rühm sisaldab sõnu, mille mitmuse osastava lõpus on *-e* või *-u* (nt *morne*, *vabu*). Osa selliseid sõnu kuulub *sepp*-tüüpi (vt ptk 5.1.2), aga näiteks *vaba* kuulub *pesa*-tüüpi. 3. rühma moodustavad sõnad, mille puhul tekiks järjend *-ii-* või *-ji-* (nt *sepp*-tüüpi *lai* ja *märg*). Neist keskendun sõnadele, mis kuuluvad *padi*-tüüpi: *kuri*, *soe*, *tühi* ja *vali* (vt ptk 5.1.3). Kuna omadussõnu on vähem kui nimisõnu, eriti väiksemates muuttüüpides, on uuritavate sõnade leidmine väiksemates muuttüüpides keeruline. *tubli*-tüüpi omadussõnu aga leidub ja valikul proovin andmestikust välja jätta sellised, mille mõne variandi vorme ei ole korpuses üldse või on väga üksikutel juhtudel. Süsteemselt ma siiski sagedamaid sõnu valimisse ei võta, vaid valik lähtub minu kui uurija otsusest.

5.1.1. *tubli*-tüüp

Esmalt uurin 10 mitmuse osastavas *sid*-lõpulist sõna, millega ei saa normingu järgi lühikest ülivõrret moodustada. Sellised sõnad kuuluvad *tubli*-tüüpi. Otsin korpuselt nii normingule vastavaid liitülivõrdevorme kui ka normingule mittevastavaid diftongilise ülivõrde vorme. Kuna siin tüübis võivad tüvevokaalid erineda, panen tabelisse kirja, mis vormi otsingu korpuses teen. Tuleb rõhutada, et vastuseks pole tulnud näiteks

ainult *kõige hapum* (mis on tabelis), vaid tänu konkordantsotsingule ka *kõige hapuma*, *kõige hapumat*, *kõige hapumatele* jne ehk korpussagedus käib kõigi nende vormide kohta.

Tabel 3. *tubli*-tüüpi sõnade ülivõrdevormide korpussagedus.

Sõna	Liitülivõrre	Diftongiline ülivõrre	Kokku
<i>hapu</i>	<i>kõige hapum</i> 59	<i>hapuim</i> 0	59
<i>lahja</i>	<i>kõige lahjam</i> 8, <i>kõige lahjem</i> 744	<i>lahjaim</i> 0, <i>lahjeim</i> 11	763
<i>lilla</i>	<i>kõige lillam</i> 14	<i>lillaim</i> 0	14
<i>nunnu</i>	<i>kõige nunnum</i> 647	<i>nunnuim</i> 9	656
<i>prosta</i>	<i>kõige prostam</i> 55	<i>prostaim</i> 0	55
<i>roosa</i>	<i>kõige roosam</i> 92	<i>roosaim</i> 3	95
<i>tillu</i>	<i>kõige tillem</i> 217, <i>kõige tillum</i> 18	<i>tilleim</i> 1, <i>tilluim</i> 0	236
<i>tubli</i>	<i>kõige tublim</i> 2050	<i>tubleim</i> 1	2051
<i>tõmmu</i>	<i>kõige tõmmum</i> 8	<i>tõmmuim</i> 0	8
<i>vale</i>	<i>kõige valem</i> 258	<i>valeim</i> 1	259
Kokku	4170	26	4196

Selgub, et norminguvastast diftongilist ülivõrret tarvitatakse 6 sõnaga 10 uuritust: *lahja*, *nunnu*, *roosa*, *tillu*, *tubli* ja *vale*. Ainult 1 diftongilise ülivõrde kasutusjuht oli sõnadega *tillu*, *tubli* ja *vale*.⁶ Kuigi diftongilist ülivõrret oli kasutatud võrreldes liitülivõrdega väga vähe, saab protsentuaalselt välja tuua, et kogukasutusest oli diftongilist ülivõrret kasutatud kõige rohkem vormiga *roosaim* (3% kasutusjuhtudest) ja üksiksageduse järgi vormiga *lahjeim* (11 kasutusjuhtu). Huvitav tulemus on, et nii sõnadega *lahja* kui ka *tillu* on eelistatud tüvevokaal *-e*: leidsid vormid *lahjeim* ja *tilleim*, kuid ei leidunud vorme *lahjaim* ja *tilluim*. Ka liitülivõrdes kasutati rohkem normingupäraseid vorme *kõige lahjem* ja *kõige tillem*, kuid tunduvalt vähem normingupäratuid vorme *kõige lahjam* ja *kõige tillum*.

6 Tänan retsensenti semantilisele aspektile tähelepanu juhtimast. Võrdluse eeldus on omadussõna skalaarsus ja seega ei pruugita moodustada võrdeid mittediskalaarsetest omadussõnadest nagu näiteks *vale*, mille üldine kasutussagedus on pigem suur.

5.1.2. sepp-tüüp

Teiseks vaatlen vorme 10 sõnaga, mille mitmuse osastava lõpus on *-e* või *-u* ja seega ei saa neist normingu järgi lühikest ülivõrret moodustada. Selles peatükis uuritavate sõnade hulka ei ole valitud neid 70 sõna, mille keskvõrre on *em*-lõpuline ja seega ülivõrre võimalik, selliseid sõnu leiab diftongilise ülivõrde moodustamise *pesa*- (tabel 9) ja *sepp*-tüübi (tabel 10) peatükkidest: *halvem*, *kehvem*, *vanem* jne.

Tabel 4. *sepp*-tüüpi sõnade ülivõrdevormide korpussagedus.

Sõna	Liitülivõrre	Diftongiline ülivõrre	Kokku
<i>blond</i>	<i>kõige blondim</i> 40	<i>blondeim</i> 0	40
<i>juhm</i>	<i>kõige juhmim</i> 104	<i>juhmeim</i> 0	104
<i>hall</i>	<i>kõige hallim</i> 198	<i>halleim</i> 1	199
<i>kalk</i>	<i>kõige kalgim</i> 104	<i>kalgeim</i> 0	104
<i>karm</i>	<i>kõige karmim</i> 4529	<i>karmeim</i> 2	4531
<i>loll</i>	<i>kõige lollim</i> 1409	<i>lolleim</i> 9	1418
<i>napp</i>	<i>kõige napim</i> 350	<i>napeim</i> 0	350
<i>narr</i>	<i>kõige narrim</i> 42	<i>narreim</i> 0	42
<i>sant</i>	<i>kõige sandim</i> 89	<i>sandeim</i> 0	89
<i>tuhm</i>	<i>kõige tuhmim</i> 115	<i>tuhmeim</i> 0	115
Kokku	6980	12	6992

Nagu näha, on diftongilisi vorme kasutatud 3 sõnaga 10st: *hall*, *karm* ja *loll*. Kõige rohkem kasutatakse diftongilist ülivõrret 1% kõigist kasutusjuhtudest: sõnadega *hall* ja *loll*. Üksiksageduse järgi on enim norminguvastaseid ülivõrdevorme sõnaga *loll*. Tulemused on sarnased nagu eelmise sõnarühma puhul: võrreldes liitülivõrdega on diftongilise ülivõrde kasutused üksikud.

5.1.3. padi-tüüp

Kolmandana otsin korpusest 4 *padi*-tüüpi sõna, mille puhul tekiks ülivõrdes järjend *-ii-* või *-ji-* ja millest normingu järgi ei saa seetõttu lühikest ülivõrret moodustada. Vormid *kuriim*, *sooim*, *tühiim* ja *valiim* tulemusi ei andnud. Samuti ei tulnud päringuvastuseid *a*-tüveliste vormidega *kurjaim*, *soojaim*, *tühjaim* ja *valjaim*. Seega otsin lisaks liit-ülivõrdele *jim*- ja *eim*-lõpulisi lühikese ülivõrde vorme.

Tabel 5. *padi*-tüüpi sõnade ülivõrdevormide korpussagedus.

Sõna	Liitülivõrre	<i>jim</i> -lõpp	<i>eim</i> -lõpp	Kokku
<i>kuri</i>	<i>kõige kurjem</i> 869	<i>kurjim</i> 3	<i>kurjeim</i> 10	882
<i>soe</i>	<i>kõige soojem</i> 5357	<i>soojim</i> 34	<i>soojeim</i> 47	5438
<i>tühi</i>	<i>kõige tühjem</i> 125	<i>tühjim</i> 1	<i>tühjeim</i> 1	127
<i>vali</i>	<i>kõige valjem</i> 556	<i>valjim</i> 0	<i>valjeim</i> 6	562
Kokku	6907	38	64	7009

3 sõnaga 4st uuritust on moodustatud nii *jim*- kui ka *eim*-lõpulisi variante. Vaid sõnaga *vali* on kasutatud ainult *eim*-, mitte *jim*-lõppu. Siiski moodustavad kõik *jim*- või *eim*-lõpulised variandid kõige rohkem 1% kogukasutusest. Üksikkasutuste põhjal kasutatakse kõige rohkem *e*-tüvelist vormi sõnaga *soe* (*soojeim*). Tüvevokaalidest eelistatakse *eim*-lõpulisi vorme, sageduselt järgmisena kasutatakse *jim*-lõpulisi vorme ja kordagi ei kasutata *aim*- või *iim*-lõpulisi.

Nähtub sama, mis eelmiste muuttüüpide juures: lühikesi ülivõrdeid kasutatakse võrreldes liitülivõrdega üksikutel juhtudel.

5.2. Normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnade analüüs

5.2.1. oluline-tüüp

Artikli 2. hüpoteesi järgi tegelikus keelekasutuses moodustatakse või peetakse loomulikuks diftongiga lühikese ülivõrde vorme ka sõnade puhul, millel normingu järgi diftongiline ülivõrre puudub. Diftongi ehk täishäälikuühendiga ülivõrdevormid võivad olla normingukohased, nt *ilusaim*, *kauneim*, *ohutuim*. Siin on vaatluse all aga norminguvastase diftongilise ülivõrdega sõnad, mis võivad kuuluda *oluline*-, *suur*-, *uus*-, *pesa*-, *sepp*-, *padi*- ja *õnnelik*-tüüpi. Uurin, kas nende tüüpide diftongilist ülivõrret tegelikus keelekasutuses tarvitatakse. Alustan *oluline*-tüüpi sõnadega. Need on vokaallõpulise mitmuse osastavaga ja normingu järgi lisanud osastava vokaalile *-i* (nt *olulisi*) lühikeses ülivõrdes *-m*, st need on ülivõrdes *im*-lõpulised (nt *olulisim*) ja diftongilise ülivõrdega *eim*-lõpulised (nt *oluliseim*). Kirjutan tabelisse otsitud vormi, *ke*-lõpulist sõnadega otsin 4 vormi, nt *lühim*, *lüheim*, *lühikeseim* ja *lühikesim*. Otsingutulemusteks tulevad kõik otsitud tähejärjendit sisaldavad

vormid. Paksus kirjas on esile toodud norminguvastase variandi sagedus juhul, kui see moodustab vähemalt 20% kogukasutusest, sest varasema uuringu järgi (Paet 2022) peaks norminguvastane variant olema norminguna aktsepteerimiseks võrreldes normingukohase variandiga kogukasutuses 20%-l juhtudest. Arutlen normingu muutmise aluste üle pikemalt 8. peatükis.

Tabel 6. *oluline*-tüüpi sõnade lühikese ülivõrde vormide korpussagedus.

Sõna	<i>im</i> -lõpp	<i>eim</i> -lõpp	Kokku
<i>oluline</i>	<i>olulisim</i> 32 121 (94%)	<i>oluliseim</i> 1913 (6%)	34 034 (100%)
<i>haruldane</i>	<i>haruldasim</i> 180 (61%)	<i>haruldaseim</i> 113 (39%)	293 (100%)
<i>imeline</i>	<i>imelisinim</i> 111 (66%)	<i>imeliseim</i> 58 (34%)	169 (100%)
<i>kõmuline</i>	<i>kõmulisinim</i> 188 (89%)	<i>kõmuliseim</i> 24 (11%)	212 (100%)
<i>lühike</i>	<i>lühim</i> 5041 (100%)	<i>lühim</i> 12 (0%), <i>lühikeseim</i> 6 (0%), <i>lühikesim</i> 0 (0%)	5059 (100%)
<i>pisike</i>	<i>pisim</i> 3978 (99%)	<i>piseim</i> 56 (1%), <i>pisikeseim</i> 0 (0%)	4034 (100%)
<i>sagedane</i>	<i>sagedasinim</i> 754 (60%)	<i>sagedaseim</i> 502 (40%)	1256 (100%)
<i>turvaline</i>	<i>turvalisinim</i> 1023 (86%)	<i>turvaliseim</i> 168 (14%)	1191 (100%)
<i>vaevaline</i>	<i>vaevalisinim</i> 9 (90%)	<i>vaevaliseim</i> 1 (10%)	10 (100%)
<i>õhuke</i>	<i>õhim</i> 41 (63%)	<i>õheim</i> 13 (20%) , <i>õhukeseim</i> 11 (17%)	65 (100%)
Kokku	43 446 (94%)	2877 (6%)	46 323 (100%)

Tabelis 6 on kõigi sõnadega normingule vastav ülivõrre sagedam kui diftongiline, kuid kõigi sõnadega leidub norminguvastaseid diftongilise ülivõrde vorme. Rõhutada tasub tulemust, et siit tabelist leiab esimesed 4 vormi, millega kasutatakse normingule mittevastavat vormi vähemalt 20% juhtudel kogukasutusest: *haruldaseim*, *imeliseim*, *sagedaseim* ja *õheim*. Protsentuaalselt kasutatakse neist kogusagedustest enim vormi *sagedaseim*. Üksiksõnuti kasutatakse norminguvastastest aga kõige rohkem vormi *oluliseim*. Kokkuvõttes on ebanormingupärased ülivõrdevormid *oluline*-tüübis normingule vastavate kõrval kasutuses.

5.2.2. suur-tüüp

suur-tüüpi kuulub 4 omadussõna: *noor*, *peen*, *suur* ja *tüün*.⁷ Sõna *peen* diftongiline mitmuse osastav (*peeneid*) ja sellest tulenev ülivõrre (*peeneim*) vastavad normingule. Sõna *tüün* (ülivõrre *tüünim*) sünonüüm on *tüüne* (ülivõrre *tüüneim*). Sestap on normingule vastavad ülivõrdevormid nii lihtvokaaliline *tüünim* kui ka diftongiline *tüüneim*, olenevalt sellest, millist algvormi keelekasutaja silmas peab. Kuna korpusest ei saa infot algvormi kohta, mida keelekasutaja oma peas mõelda võis, siis vaatluse alla jäävad vaid 2 sõna: *noor* ja *suur*. Otsin nende lihtvokaaliga ülivõrdevorme ja diftongilisi ülivõrdevorme.

Tabel 7. *suur*-tüüpi sõnade lühikese ülivõrde vormide korpussagedus.

Sõna	<i>im</i> -lõpp	<i>eim</i> -lõpp	Kokku
<i>noor</i>	<i>noorim</i> 27 367	<i>nooreim</i> 6	27 373
<i>suur</i>	<i>suurim</i> 587 255	<i>suureim</i> 62	587 317
Kokku	614 622	68	614 690

Tulemuseks saan, et normingule vastavad lihtvokaaliga ülivõrdevormid sõnadega *noor* ja *suur* on tunduvalt kasutatavamad kui diftongilised ülivõrdevormid, mida kasutati 0,01–0,02% juhtudest.

5.2.3. uus-tüüp

uus-tüüpi omadussõnu on kaks: *täis* ja *uus*.⁸ Otsin nende lihtvokaaliga vorme ja norminguvastaseid diftongilisi vorme.

Tabel 8. *uus*-tüüpi sõnade lühikese ülivõrde vormide korpussagedus.

Sõna	<i>im</i> -lõpp	<i>eim</i> -lõpp	Kokku
<i>täis</i>	<i>täisim</i> 0	<i>täieim</i> 0	0
<i>uus</i>	<i>uusim</i> 47 572	<i>uueim</i> 8	47 580
Kokku	47 572	8	47 580

7 Kõik ÕSi tüübijaotuse järgi *suur*-tüüpi sõnad leiab <https://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=13&F=I>.

8 Kõik ÕSi tüübijaotuse järgi *uus*-tüüpi sõnad leiab www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=14&F=I.

Lühikest ülivõrret kasutatakse ainult sõnaga *uus*, sõnast *täis* ei ole moodustatud normingukohast ega -vastast vormi. Norminguvastase diftongilise ülivõrde kasutus on aga sõnaga *uus* harv, valdavalt kasutatakse normingule vastavat vormi *uusim*.

5.2.4. pesa-tüüp

Keskendun 6-le *pesa*-tüüpi omadussõnale. Tabeli 9 ülemises reas on kirjas, mis tüvevokaaliga ülivõrdevormi uurin.

Tabel 9. *pesa*-tüüpi sõnade lühikese ülivõrde vormide korpussagedus.

Sõna	<i>im</i> -lõpp	<i>aim</i> -lõpp	<i>eim</i> -lõpp	Kokku
<i>kena</i>	<i>kenim</i> 12 (55%)	<i>kenaim</i> 10 (45%)	<i>keneim</i> 0 (0%)	22 (100%)
<i>kõva</i>	<i>kõvim</i> 163 (86%)	<i>kõvaim</i> 0 (0%)	<i>kõveim</i> 27 (14%)	190 (100%)
<i>paha</i>	<i>pahim</i> 110 (100%)	<i>pahaim</i> 0 (0%)	<i>paheim</i> 0 (0%)	110 (100%)
<i>püha</i>	<i>pühim</i> 917 (98%)	<i>pühaim</i> 16 (2%)	<i>püheim</i> 0 (0%)	933 (100%)
<i>süva</i>	<i>süvim</i> 58 (97%)	<i>süvaim</i> 2 (3%)	<i>süveim</i> 0 (0%)	60 (100%)
<i>vana</i>	<i>vanim</i> 65 349 (100%)	<i>vanaim</i> 0 (0%)	<i>vaneim</i> 8 (0%)	65 357 (100%)
Kokku	66 609 (100%)	28 (0%)	35 (0%)	66 672 (100%)

Kõik uuritud sõnad on *a*-lõpulised. Sõnamuutmise tervikkäsitluses väidetakse, et enamikust *pesa*-tüüpi *a*-lõpulistest sõnadest ei kasutata lühikest mitmuse osastavat, rääkimata muudest tüve mitmuse vormidest ja tüveülivõrdest (Viht & Habicht 2019: 150). Siinsed andmed näitasid aga vastupidist: kõigi uuritud sõnadega oli kasutusel *im*-lõpuliselt ehk normingule vastavaid tüveülivõrde vorme.

6 sõnast 5ga kasutati korpuses diftongilise ülivõrde vorme. Protsentuaalselt leidis kõige rohkem vormi *kenaim*, mida kasutati rohkem kui 20%-l kogusagedusest. Üksikkasutuste järgi kasutati aga kõige rohkem vormi *kõveim*. Tüvevokaali eelistus olenes sõnast: sõnadega *kena*, *püha* ja *süva* kasutati ainult *aim*-lõpuliselt diftongilise ülivõrde vorme, sõnadega *kõva* ja *vana* ainult *eim*-lõpuliselt.

Siinne tulemus kinnitab, et diftongilise ülivõrdega vormid on *pesa*-tüüpi sõnadega kasutuses küll, sõnadega *kena* ja *kõva* kasutatakse neid lausa sagedasti.

5.2.5. sepp-tüüp

Vaatlen järgmiseks *sepp*-tüüpi sõnu. Otsin normingule vastavaid lihtvokaaliga või normingule mittevastavaid diftongiliste vormide esinemiskordi. *erk* ja *hõrk* on otsitavatest sõnadest ainsad, mis on *u*-tüvelised, mitte *a*-tüvelised, seega otsin ka *uim*-lõpulisid variante *erguim* ja *hõrguim*.

Tabel 10. *sepp*-tüüpi sõnade lühikese ülivõrde vormide korpussagedus.

Sõna	<i>im</i> -lõpp	<i>eim</i> -lõpp (<i>uim</i> -lõpp)	Kokku
<i>erk</i>	<i>ergim</i> 1 (100%)	<i>ergeim</i> 0 (0%), <i>erguim</i> 0 (0%)	1 (100%)
<i>halb</i>	<i>halvim</i> 32 223 (100%)	<i>halveim</i> 12 (0%)	32 235 (100%)
<i>hõrk</i>	<i>hõrgim</i> 10 (71%)	<i>hõrgeim</i> 0 (0%), <i>hõrguim</i> 4 (29%)	14 (100%)
<i>kehv</i>	<i>kehvim</i> 757 (88%)	<i>kehveim</i> 105 (12%)	862 (100%)
<i>kurb</i>	<i>kurvim</i> 40 (66%)	<i>kurveim</i> 21 (34%)	61 (100%)
<i>kuum</i>	<i>kuumim</i> 5302 (100%)	<i>kuumeim</i> 17 (0%)	5319 (100%)
<i>külm</i>	<i>külmim</i> 650 (97%)	<i>külmeim</i> 23 (3%)	673 (100%)
<i>paks</i>	<i>paksim</i> 65 (60%)	<i>pakseim</i> 43 (40%)	108 (100%)
<i>tark</i>	<i>targim</i> 845 (88%)	<i>targeim</i> 117 (12%)	962 (100%)
<i>õrn</i>	<i>õrnim</i> 54 (76%)	<i>õrneim</i> 17 (24%)	71 (100%)
Kokku	39 947 (99%)	359 (1%)	40 306 (100%)

Tabelist 10 on näha, et kõigi sõnadega on levinum normingule vastav lihtvokaaliga vorm. Norminguvastast diftongilist vormi leidis 9 sõnaga 10st, ei leidunud vaid sõnaga *erk*.

Sõnadega *kurb*, *paks* ja *õrn* kasutati diftongilist ülivõrret kõigist kasutuskordadest rohkem kui 20%. Üksiksageduste järgi olid sagedasimad diftongilised ülivõrded *kehveim* ja *targeim*.

sepp-tüübi lühikese ülivõrde eelistusi kokku võttes pole küll ühegi sõnaga levinum diftongiline ülivõrre, aga on sõnu, millega norminguvastast diftongilist ülivõrret sagedasti kasutatakse.

5.2.6. padi-tüüp

Järgmised uurimisobjektid on *padi*-tüüpi sõnad. *padi*-tüüpi omadussõnu leidub 6: *kuri, nõder, soe, tühi, vali* ja murdesõna *õgev* 'sirge'.⁹ Kuigi sõnad kuuluvad kõik *padi*-tüüpi, on nende ülivõrdemoodustus erinev. *kuri, soe, tühi* ja *vali* oleksid ülivõrdes *ji*-järjendiga ning see-tõttu neist normingu järgi ülivõrret moodustada ei saa, vaatlesin neid *ji*-järjendiga sõnade juures 5.1.3. peatüki tabelis 5. Sõnaga *õgev* tekib küsimus, miks on murdesõnad üldse kirjakeele normingu aluses ÕSis loetletud ja nende käänamine-pööramine ÕSi tüübijaotusele kohandatud. Samuti võib arvata, et kunstlikult loodud lühikest ülivõrret murretes palju ei kasutata. Kuna tahan aga süsteemselt kõiki ÕSi *padi*-tüüpi omadussõnu uurida, võtan vaatluse alla nii sõna *nõder* kui ka *õgev*, millest on normingu järgi lühikese ülivõrde moodustamine võimalik.

Tabel 11. *padi*-tüüpi sõnade lühikese ülivõrde vormide korpussagedus.

Sõna	<i>im</i> -lõpp	<i>aim</i> -lõpp	<i>eim</i> -lõpp	Kokku
<i>nõder</i>	<i>nõdrim</i> 1	<i>nõdraim</i> 0	<i>nõdreim</i> 0	1
<i>õgev</i>	<i>õgvim</i> 0	<i>õgvaim</i> 0	<i>õgveim</i> 0	0
Kokku	1	0	0	1

Nagu tulemustest näha, on korpuses kasutatud ainult 1 kord vormi *nõdrim*, sõnast *õgev* ei ole moodustatud ühtki lühikese ülivõrde vormi. Sõnaga *nõder* on kasutatud ainult 1 normingule vastavat lühikese ülivõrde lihtvokaaliga vormi.

5.2.7. õnnelik-tüüp

Korpusuuringu viimase osana käsitlen *õnnelik*-tüüpi sõnu. *õnnelik*-tüüpi sõnad on normingu järgi lühikeses ülivõrdes lihtvokaaliga ehk *kem*-lõpulised. Lisaks otsin diftongilisi *keim*- ja *kuim*-lõpulisi vorme.

9 Kõik ÕSi tüübijaotuse järgi *padi*-tüüpi sõnad leiab www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=24u&F=I.

Tabel 12. *õnnelik*-tüüpi sõnade lühikese ülivõrde vormide korpussagedus.

Sõna	<i>kem-lõpp</i>	<i>keim-lõpp</i>	<i>kuim-lõpp</i>	Kokku
<i>iseloomulik</i>	161 (83%)	13 (7%)	20 (10%)	194 (100%)
<i>leidlik</i>	24 (73%)	1 (3%)	8 (24%)	33 (100%)
<i>ohklik</i>	1464 (68%)	188 (9%)	496 (23%)	2148 (100%)
<i>nõudlik</i>	540 (90%)	23 (4%)	38 (6%)	601 (100%)
<i>paindlik</i>	144 (82%)	6 (3%)	26 (15%)	176 (100%)
<i>sobilik</i>	153 (54%)	24 (9%)	104 (37%)	281 (100%)
<i>sportlik</i>	364 (78%)	8 (2%)	95 (20%)	467 (100%)
<i>ulatuslik</i>	398 (86%)	38 (8%)	28 (6%)	464 (100%)
<i>väärtuslik</i>	1941 (79%)	267 (11%)	256 (10%)	2464 (100%)
<i>õnnelik</i>	790 (76%)	76 (7%)	169 (16%)	1035 (100%)
Kokku	5979 (76%)	644 (8%)	1240 (16%)	7863 (100%)

Andmetest järeldub, et kõigi sõnadega on normingule vastav lihtvokaaliga ülivõrre levinum kui diftongilised vormid. 4 sõna kasutati korpuses enam kui 20%-l kogukasutusest ülivõrdes diftongilisena: *leidlik*, *ohklik*, *sobilik* ja *sportlik*. Üksiksageduste järgi kasutati kõige rohkem diftongilist ülivõrret sõnadega *ohklik* ja *väärtuslik*.

Selgub, et tüevokaaliga *-u* moodustatud diftongiline ülivõrre on peaaegu kõigi sõnadega kasutatum kui *e*-tüveline. Ainult sõnaga *ulatuslik* oli *ulatuslikeim* sagedam vorm kui *ulatuslikuim* ja sõnaga *väärtuslik* oli *väärtuslikeim* sagedam vorm kui *väärtuslikuim*.

Niisiis on *õnnelik*-tüübis laialt levinud ka diftongilise ülivõrde vormid, eelistatavalt *uim-lõpulisena*.

5.3. Vahekokkuvõtte korpusuuringu kohta

Urisin esmalt 24 sõna, mida saab normingu järgi kasutada ainult liit-ülivõrdes (*kõige*-ülivõrdes, nt *kõige hapum*), mitte lühikeses ülivõrdes (nt *hapuim*). 13 sõna puhul 24st kasutati vähemalt 1 norminguvastast vormi ja 11 sõnaga ei kasutatud normivastast lühikest ülivõrret kordagi. Seega võib kinnitada 1. hüpoteesi, et tegelikus keelekasutuses moodustatakse või peetakse loomulikuks lühikese ülivõrde vorme ka sõnade puhul, millel normingu järgi lühike ülivõrre puudub. Normivastaseid

forme kasutatakse aga väga vähe ja selgelt eelistatumad on normikohased vormid kõigis uuritud tüüpides (*tubli-*, *sepp-* ja *padi-*tüüp).

Seejärel vaatlesin 42 sõna, millest saab normingu järgi moodustada liitülivõrde (*kõige*-ülivõrde, nt *kõige olulisem*) ja lihtvokaalilise ülivõrde (nt *olulisim*), kuid mitte diftongilise ülivõrde vorme (nt *oluliseim*). 37 sõna puhul 42st kasutati vähemalt 1 norminguvastast vormi ja vaid 5 sõnaga ei kasutatud vormivastast diftongilist ülivõrret kordagi. Nii-siis võib kinnitada ka teist hüpoteesi: tegelikus keelekasutuses moodustatakse või peetakse loomulikuks diftongiga lühikese ülivõrde vorme ka sõnade puhul, millel normingu järgi diftongiline ülivõrre puudub. Kõige rohkem varieerumist oli *õnnelik*-tüübis, kus *keim*-lõpulisi ülivõrdevorme tarvitati 8% kogukasutusest ja *kuim*-lõpulisi 16%. *oluline*-tüübis tarvitati *eim*-lõpulisi vorme 6% kogukasutusest. *sepp*-tüübi *eim*-lõpulised ülivõrdevormid olid aga kasutusel 1% kõigist tarvitussuhtudest. Ülejäänud uuritud tüüpide (*suur-*, *uus-*, *pesa-* ja *padi-*tüüp) diftongilise ülivõrde kasutusjuhud moodustasid kogutarvitusest 0% ehk pole märkimisväärsed.

Kahe sõnarühma kokkuvõttes on olulisim tulemus, et kõigi uuritud 66 sõnaga kasutati korpuspäringute järgi rohkem normingukohaseid, mitte -vastaseid vorme. Nii ühetaolise tulemuse võis tingida see, et osa korpuse tekste on toimetatud ja toimetatud tekstides norminguvastaseid vorme üldjuhul ei esine. Samuti on korpuse tekstid kirjalikud ja võib arvata, et suulises keeles leidub varieerumist rohkem.

6. Küsitlused

ESi otsuste andmekogumisviiside eeskujul viin lisaks riigieksamikirjandite vigade, keelenõuandest küsitud ja korpuspäringute analüüsile läbi ka küsitluse. Ka ESi keeleteoimkonna väliskohanimedele esitamise (2013) otsuse andmekogumisviisina kasutati üliõpilasküsitlust, kuid selle meetodit ei ole täpsemalt kirjeldatud. Soovin teada, milliseid ülivõrdevorme keelekasutajad moodustavad, kui neile algvorm ette anda, ja milliseid ülivõrdevorme nad loomulikuks peavad. Üliõpilasküsitlusest mitmekesisema valimi saamiseks tegin internetiküsitluse, millele said vastata kõik soovijad. Valisin Annika Pandi (2020) eeskujul 2 keeleteaduses kasutatavat katsetüüpi: vaba moodustuse ja vastuvõetavuse hindamise katse.

Koostas in Microsoft Forms is küsitluse, mida levitati 3 nädala jooksul oktoobris 2022 Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi Facebooki lehel ja Tartu Ülikooli keeleteaduse Instagramis (@unitartuling). Jagasin küsitlust ka oma Facebooki lehel ja gruppides, kuhu kuulun, nt Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse või Hugo Treffneri Gümnaasumi lõpetanute seas. Seega võib arvata, et küsitlus jõudis peamiselt keskmisest keeleteadlikumate inimesteni, sh eesti ja soome-ugri keeleteaduse üliõpilasteni või selle eriala lõpetanuteni. Ootuspäraselt oli 155 vastaja seas rohkem naisi (142) ja vähem mehi (12), 1 vastaja ei soovinud oma sugu avaldada. Vastajate keskmine vanus oli 34 aastat, noorim vastaja oli 19- ja vanim 68-aastane. 153 vastajat märkis oma emakeeleks eesti keele, 1 vastaja eesti ja inglise ning 1 vastaja eesti ja vene keele. Rohkem sotsiodemograafilisi andmeid ma ei kogunud ja nende põhjal ei tee ma selles artiklis järeldusi. Küsisin 22 sõna kohta ja võtan neist analüüsi 20, tüvelõpuga *-da* sõnad *niru* ja *vilu* jäävad siinse uuringu fookusest välja.

6.1. Vaba moodustuse katse

Mingi vormi võimalikkuse uurimiseks ei soovinud ma ühtki vormi ette anda, et saaksin võimalikult loomulikke keeleandmeid. Vastaja sai etteantud lausesse moodustada vormi täiesti vabalt, oma keeletunnetuse põhjal (kogu vaba moodustuse katse leiab lisast 1). Lubasin küsitluse juhendis moodustada ka liitülivõrret, kui vastaja tunneb, et mingi sõnaga ei tehta lühikest lihtülivõrret.

Küsitluse vastuste analüüs on üles ehitatud samamoodi nagu eelnevate andmekogumisviiside puhul. Esiteks vaatlen muuttüüpe, millest ei saa normingu järgi lühikest ülivõrret moodustada. Teiseks kesken-dun muuttüüpe, millega normingu järgi ei saa diftongilist ülivõrret moodustada, ja uurin, kas vaba moodustuse katses on selliseid vorme siiski kasutatud. Diftongilise ülivõrdeta tüüpidest jääb välja *padi*-tüüp, sest korpuspäringud näitasid, et sõna *nõder* kasutussagedus on väga väike ja murdesõna *õgev* muutmiseelistuste võrdlus kirjakeele sõnadega ei tundu asjakohane.

Kuna küsitluse maht on piiratud, uurin iga muuttüübi kohta 2–4 sõna. Enamasti olen valinud sellised sõnad, millega leidus korpuspäringute üksiksageduste järgi kõige rohkem norminguvastaseid vorme. Laused pärinevad korpusest, mõnel juhul on neid pisut muudetud.

Loen mingisse kategooriasse kuuluvaks ainult sellised vormid, mille kirjpilt sellele vormile täielikult vastab. Näiteks kui otsin liit-ülivõrde vormi *kõige lahjem*, ei arvesta ma sisse trükitehniliselt erinevat vormi *koige lahjem* või kaldkriipsuga varianti *kõige lahjem / lahjeim*. Kahetsusväärset jäädav selle põhimõtte tõttu kõrvale ka vormid, kus näiteks lauses eeldatava osastava asemel on kasutatud nimetavat käänet. Seega kui lausesse sobib vorm *kõige kurjemat*, ei arvesta ma sisse vormi *kõige kurjem*. 1 vastaja oli oodatava vormi asemel kirjutanud kõigisse lünkadesse kogu lause, seal võtan andmestikku ainult uuritava vormi ja tema vastused lähevad arvesse.

6.1.1. Normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade analüüs

Uurin 8 normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõna kasutuseelistusi. Arvutan normingukohase ja -vastase ülivõrde protsendid kogusagedusest ning märgin norminguvastase ülivõrde poolpaksus kirjas, kui seda esineb kogusagedusest vähemalt 20%. Järjestan tabelis sõnad nii viisi, et 1. reas on sõna, millega protsentuaalselt eelistati enim lühikest ülivõrret, ja edasi on sõnad selle protsendi järgi kahanevas järjekorras.

Vaba moodustuse katse põhjal kasutati kõigi 8 sõna ja 3 muuttüübiga normingukohast liitülivõrdega vormi rohkem kui norminguvastast lühikese ülivõrde vormi. Siiski kasutati 7 sõnaga diftongilist ülivõrret rohkem kui 20% juhtudel kõigist kasutuskordadest, ainult sõnaga *karm* oli vorm *karmeim* eelistatud alla 20%.

Sõnaga *lahja* uurisin 2 tüvevokaali kasutust ja selgus, et eelistatumad on *eim*-lõpulised ülivõrdvormid. Ka *padi*-tüüpi sõnadest olid eelistatumad vormid *eim*-lõpulised (mitte *iim*-, *jim*- või *aim*-lõpulised). Tüvevokaalide kohta kinnitasid sama ka korpuspäringud.

Tabel 13. Normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade sagedus vaba moodustuse katse järgi.

Sõna	Liitülivõrre	Diftongiline ülivõrre	Muu	Muut-tüüp	Kokku
<i>nunnu</i>	<i>kõige nunnuma</i> 77 (50%)	<i>nunnuima</i> 57 (37%)	21 (33%)	<i>tubli</i>	155 (100%)
<i>lahja</i>	<i>kõige lahjem</i> 65 (42%)	<i>lahjeim</i> 54 (35%) / <i>lahjaim</i> 4 (3%)	32 (21%)	<i>tubli</i>	155 (100%)
<i>vali</i>	<i>kõige valjem</i> 77 (50%)	<i>valjeim</i> 53 (34%)	25 (16%)	<i>padi</i>	155 (100%)
<i>märg</i>	<i>kõige märjem</i> 86 (55%)	<i>märjeim</i> 50 (32%)	19 (15%)	<i>sepp</i>	155 (100%)
<i>loll</i>	<i>kõige lollim</i> 78 (50%)	<i>lolleim</i> 43 (28%)	34 (22%)	<i>sepp</i>	155 (100%)
<i>soe</i>	<i>kõige soojem</i> 100 (65%)	<i>soojeim</i> 43 (28%)	12 (8%)	<i>padi</i>	155 (100%)
<i>kuri</i>	<i>kõige kurjem</i> 81 (52%)	<i>kurjeimat</i> 32 (21%)	42 (27%)	<i>padi</i>	155 (100%)
<i>karm</i>	<i>kõige karmim</i> 78 (50%)	<i>karmeim</i> 19 (12%)	58 (37%)	<i>sepp</i>	155 (100%)
Kokku	642 (52%)	355 (29%)	243 (20%)		1240 (100%)

6.1.2. Normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnade analüüs

Järgmisena uurin 12 normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõna kasutuseelistusi. Tabeli 14 ülesehitus on samasugune nagu tabelil 13.

Küsitluse järgi eelistati 10 sõnaga 12st normingukohast lihtvokaaliga ülivõrret. Põneva asjaoluna selgub, et 2 *õnnelik*-tüüpi sõnast – *ohtlik* ja *väärtuslik* – on norminguvastaseid diftongilisi vorme moodustatud rohkem kui normingukohaseid. Üldse kasutati diftongilist ülivõrret 11 sõnaga 12st, ühtki diftongilise ülivõrde varianti ei moodustatud vaid sõnaga *uus*. 5 vormi diftongilise ülivõrde kasutuskordi oli üle 20% kogukasutusest, need vormid on *ohtlikeim*, *ohtlikuim*, *sagedaseim*, *targeim* ja *väärtuslikeim*.

Tabel 14. Normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnade sagedus vaba moodustuse katse järgi.

Sõna	Lihtvokaaliga ülivõrre	Diftongiline ülivõrre	Muu	Muut-tüüp	Kokku
väärtuslik	väärtuslikem 59 (38%)	väärtuslikeim 57 (42%) / väärtuslikuim 18 (18%)	21 (14%)	õnnelik	155 (100%)
sagedane	sagedasim 70 (45%)	sagedaseim 63 (41%)	22 (14%)	oluline	155 (100%)
ohtlik	ohtlikem 46 (30%)	ohtlikeim 34 (31%) / ohtlikuim 47 (39%)	28 (18%)	õnnelik	155 (100%)
tark	targim 71 (46%)	targeim 46 (30%)	38 (25%)	sepp	155 (100%)
oluline	olulisim 120 (77%)	oluliseim 18 (12%)	17 (11%)	oluline	155 (100%)
külm	külmim 92 (59%)	külmeim 15 (10%)	48 (31%)	sepp	155 (100%)
noor	noorimaks 122 (79%)	nooreimaks 11 (7%)	22 (14%)	suur	155 (100%)
püha	pühim 57 (37%)	pühaim 11 (7%)	87 (56%)	pesa	155 (100%)
kena	kenim 55 (35%)	kenaim 7 (5%)	93 (60%)	pesa	155 (100%)
suur	suurimad 138 (89%)	suureimad 3 (2%)	14 (9%)	suur	155 (100%)
täis ¹⁰	täisima 3 (2%) / täisimat 4 (3%)	täieima 2 (1%) / täieimat 0 (0%)	146 (97%)	uus	155 (100%)
uus	uusimas 134 (86%)	uueimas 0 (0%)	21 (14%)	uus	155 (100%)
Kokku	971 (52%)	332 (18%)	557 (30%)		1860 (100%)

10 Kuna lausesse sobis nii omastavaline kui ka osastavaline ülivõrdevorm, siis lugesin mõlemad võimalikeks variantideks.

Muuttüübiti üldistades oli uuritavast 6 tüübist 5 puhul eelistatum normingukohane lihtvokaaliga ülivõrdevorm, ainult *õnnelik*-tüübi puhul moodustati sagedamini norminguvastaseid diftongilise ülivõrdega vorme (sõnadega *ohklik* ja *väärtuslik*). *oluline*-tüübis oli sõnaga *oluline* selgelt eelistatum normingukohane lihtvokaaliga ülivõrre, aga sõnaga *sagedane* leidis ohtralt ka diftongilise ülivõrde variante. Samamoodi eelistati *sepp*-tüübis sõnaga *külm* normikohaseid variante, aga sõnaga *tark* moodustati palju diftongilise ülivõrde variante. *pesa*-, *suur*- ja *uus*-tüübiga kasutati aga diftongilise ülivõrde vorme väga vähe või üldse mitte, *uus*-tüüpi sõnaga *täis* kasutati väga harva ka normingukohast lihtvokaaliga ülivõrret. Tundub, et terves vaba moodustuse katses on vastajates enim segadust tekitanud sõna *täis*, millest kasutati ka muid variante või tuletisi, nt *rohkem*, *täielik* ja *täiuslik* liht- või liitülivõrdes, lünka oli kirjutatud ka lihtsalt küsimärk(e) ja näiteks *!!!! Ei lähe ülivõrdesse. Äärmisel juhul läheb keskvõrdesse (võta mõni täiem kartulikott nurgast)*.

Eri tüvevokaalidega oli kasutatud *õnnelik*-tüüpi sõnu: sõnaga *ohklik* eelistati *u*-d (*ohlikuim*) ja sõnaga *väärtuslik* *e*-d (*väärtuslikeim*).

Kokkuvõttes kasutati diftongilise ülivõrde vorme kõigi uuritud sõnadega, v.a *uus*. Sõnadega *ohklik* ja *väärtuslik* moodustati norminguvastaseid vorme rohkem kui normingukohaseid ning sõnade *ohklik*, *sagedane*, *tark* ja *väärtuslik* diftongilise ülivõrde kasutuskordi oli üle 20% kogukasutusest.

6.2. Vastuvõetavuse hindamise katse

Veebiküsitluse 2. osa oli vastuvõetavuse hindamise katse, mille valisin samuti Pandi (2020) magistritöö eeskujul. Andsin ette korpusest leitud näitelauseid, kus oli uuritavat vormi kasutatud, ja palusin vastajal hinnata poolpaksus kirjas vormi vastuvõetavust 5-palliskaalal (kogu vastuvõetavuse hindamise katse leiab lisast 2). Likerti skaala järgi tähendas hinnang 5, et vorm on täiesti vastuvõetav, ja hinnang 1, et ei ole üldse vastuvõetav. Sõnad jagasin muuttüüpidesse samamoodi nagu eelmiste andmekogumisviiside puhul. Iga muuttüübi kohta on 2 uuritavat sõna, erand on *padi*-tüüp, mille puhul uurin 4 sõna.

6.2.1. Normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade analüüs

Esmalt uurin ülivõrdevormide vastuvõetavust normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade kohta. Vaatluse all on 8 vormi, mille leiab tabelist 15 keskmise vastuvõetavuse järjekorras nii, et vastuvõetavam on kõige üleval.

Tabel 15. Vastuvõtukatses küsitud lühikese ülivõrde vormide vastuvõetavuse keskmised hinnangud.

Etteantud vorm	Keskmine vastuvõetavuse hinnang	Muuttüüp
<i>valjeima</i>	3,41	<i>padi</i>
<i>soojeim</i>	3,37	<i>padi</i>
<i>lahjeim</i>	3,34	<i>tubli</i>
<i>nunnuimast</i>	3,34	<i>tubli</i>
<i>märjeim</i>	3,24	<i>sepp</i>
<i>kurjeim</i>	2,9	<i>padi</i>
<i>lolleim</i>	2,74	<i>sepp</i>
<i>karmeim</i>	2,72	<i>sepp</i>
Keskmine	3,1	

Nähtub, et 5-palliskaalal olid kõik 8 vormi vastajatele üle keskmise (> 2,5) vastuvõetavad. Kõige vastuvõetavam vorm oli *valjeima*, mis kuulub *padi*-tüüpi. Ka vastuvõetavuselt järgmine vorm *soojeim* kuulub *padi*-tüüpi. Vastuvõetavuselt järgmised vormid *lahjeim* ja *nunnuimast* kuuluvad mõlemad *tubli*-tüüpi. Kõige vähem vastuvõetav vorm oli *karmeim*, mis on *sepp*-tüüpi sõna. Muuttüübiti kuuluvad vastuvõetavamad sõnad keskmiste järgi *tubli*-tüüpi, järgnevad *padi*- ja *sepp*-tüüp.

6.2.2. Normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnade analüüs

Uurin normingule vastava lihtülivõrde ja norminguvastase diftongilise ülivõrde kasutust 7 muuttüübi kohta. Vaatluse all on 12 sõna. 4 uuritavat sõna vastavad normingule, vaatlen neid tabelis 16.

Tabel 16. Vastuvõtukatses küsitud normingukohaste lühikese ülivõrde vormide vastuvõetavuse keskmised hinnangud.

Etteantud vorm	Keskmine vastuvõetavuse hinnang	Muuttüüp
<i>olulisim</i>	4,74	<i>oluline</i>
<i>väärtuslikem</i>	4,19	<i>õnnelik</i>
<i>targim</i>	3,65	<i>sepp</i>
<i>kenim</i>	3,08	<i>pesa</i>
Keskmine	3,92	

Seejärel vaatlen, kui loomulikud tunduvad normingule mittevastavad ülivõrdevormid 8 sõna puhul, mis on toodud tabelis 17.

Tabel 17. Vastuvõtukatses küsitud norminguvastaste lühikese ülivõrde vormide vastuvõetavuse keskmised hinnangud.

Etteantud vorm	Keskmine vastuvõetavuse hinnang	Muuttüüp
<i>ohlikuima</i>	4,32	<i>õnnelik</i>
<i>sagedaseim</i>	3,77	<i>oluline</i>
<i>külmeim</i>	2,92	<i>sepp</i>
<i>pühaimasse</i>	2,7	<i>pesa</i>
<i>nooreim</i>	1,89	<i>suur</i>
<i>uueima</i>	1,88	<i>uus</i>
<i>täieimas</i>	1,77	<i>uus</i>
<i>suureim</i>	1,63	<i>suur</i>
Keskmine	2,61	

Suurim keskmine hinnang on vormil *olulisim*, mis on normingupärane vorm. Suuruselt teise keskmise hinnanguga on vorm *ohlikuima*, mis on aga norminguvastane vorm. *ohlikuima* puhul on tähelepanuväärne, et samuti *õnnelik*-tüüpi, aga normingule vastava *väärtuslikema* puhul on vastuvõetavuse hinnang väiksem. Neile järgneb vastuvõetavuselt norminguvastane vorm *sagedaseim*. Seega võivad olla vastuvõetavad nii normingukohased kui ka -vastased vormid.

Muuttüübiti on norminguvastastest vormidest kõige vastuvõetavam *õnnelik*-tüüpi sõna vorm *ohlikuima*, järgnevad *oluline*-tüüpi *sagedaseim*, *sepp*-tüüpi *külmeim* ja *pesa*-tüüpi *pühaimasse*. Alla keskmise (< 2,5) vastuvõetavad on vastajatele olnud *uus*- ja *suur*-tüübi vormid.

Võib järeldada, et *uus*- ja *suur*-tüüpi sõnu eelistatakse kasutada pigem normingukohasena.

Kokkuvõttes oli normingukohaste vormide vastuvõetavuse hinnang suurem (3,92) kui norminguvastastel vormidel (2,61). Suuremate järelduste tegemiseks on aga 4 normingukohast vormi liiga vähe. Norminguvastaste vormide vastuvõetavuse hinnang erines üksiksõnuti. Kuna vastuvõetavuse maksimumhinnang oli 5, siis on vormi vastuvõetavuse hinnang 4,32 väga suur. Üle keskmise ($> 2,5$) on ka vormide *sagedaseim*, *külmeim* ja *pühamaisse* vastuvõetavuse hinnang. Seega norminguvastast diftongilist ülivõrret võidakse loomulikult pidada *õnnelik*-, *oluline*-, *sepp*- ja *pesa*-tüüpi sõnadega. *uus*- ja *suur*-tüüpi sõnadega peetakse loomulikult eelkõige normingukohaseid lühikese ülivõrde vorme.

7. Andmekogumisviiside võrdlus

Artikli esimeses pooles tegin kokkuvõtte, mis andmekogumisviise on ESi otsustes kasutatud (vt tabel 2). Uuringu empiirilises osas otsisin andmeid ESi otsustega samadest allikatest: riigieksamikirjandid, keelenõuandmebaas, korpus ja küsitlus. Saan neid andmekogumisviise nüüd võrdlevalt analüüsida. Siinsed tulemused kinnitavad, et eksamivead ja keelenõuküsimused on pigem probleemi näitlikustamiseks, mitte statistika tegemiseks, sest riigieksamikirjandite näiteid oli terve nähtuse kohta ainult 3. Seega riigieksamikirjandite tüüpvigade või keelenõuandmebaasi küsimuste loendid annavad küll tegeliku keelekasutuse ja normingu erinevustest ülevaate, kuid süstemaatiliseks (nt muuttüüpide kaupa) andmekogumiseks pole nende väike valim esinduslik.

Sisukamaid tulemusi saab korpuspäringute ja küsitluste-katsetega. Need meetodid täiendavad teineteist ja neid võiks kasutada uuringu eri etappides (Gillioz & Zufferey 2020: 21). Korpust on keeleteaduslikus uurimistöös kasutatud ühe põhilise allikana (Jakubíček jt 2020: 1), sest korpusuuringuga on võimalik andmestikku uurida ja tunnuste vahel seoseid leida (Gillioz & Zufferey 2020: 21). Eesti keele ühendkorpus 2021 oma mitmekesiste allkorpustega võimaldab tänapäeva eesti keelt uurida umbes 30 aasta lõikes (Koppel & Kallas 2022: 223). Korpusuuringute toel on võimalik keelenorminguid ajakohastada ja jätkata teaduspõhist keelekorraldust (vt nt Risberg & Langemets 2021; Paet 2022; Risberg & Lindström 2023).

Korpusuuringuga leitud seoseid saab pärast katsega uurida, kontrollides hüpoteesi, mis on andmestiku uurimise põhjal sõnastatud. Erinevalt kvalitatiivsetest meetoditest peaks katse olema keelenähtuste uurimisel esinduslik ja üldistav meetod. Katse puhul tuleb silmas pidada, et konkreetne katse sobib vaid kindla hüpoteesi kontrollimiseks ja kitsale uurimisküsimusele vastamiseks. Seega on mingi keelenähtuse mõistmiseks vaja teha palju katseid. (Gillioz & Zufferey 2020: 21–22) Arvestada tuleb sellega, et katse väljatöötamine ja läbiviimine on töömahukas. Samuti ei saa vastajaid üle koormata ja küsitavate vormide hulka tuleb piirata.

Kõigi korpuspäringutega uuritud 24 normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnaga eelistati normingupärast liitülivõrdvormi, mitte norminguvastast lühikest ülivõrret. Selgus, et norminguvastase lühikese ülivõrde vorme kasutati 13 sõnaga 24st. Võrreldes normingukohase liitülivõrdega olid lühikese ülivõrde kasutused üksikud ja enamiku sõnadega kasutati lühikest ülivõrret alla 1% kõigist kasutusjuhtudest. Ainult sõnaga *roosa* kasutati lühikest ülivõrret 3% kasutusest. Ka Hindi (1980: 34) uurimuses oli *roosa* ainus *tubli*-tüüpi sõna, mille lühike ülivõrre moodustati rohkem kui pooltel juhtudel diftongilisena.

Vaba moodustuse katse järgi kasutati uuritud 8 lühikese ülivõrdeta sõnaga normingukohast liitülivõrdega vormi rohkem kui norminguvastast lühikese ülivõrde vormi. 7 sõnaga ehk 88% sõnadega kasutati norminguvastast diftongilist ülivõrret rohkem kui 20% juhtudel kõigist kasutuskordadest, ainult sõnaga *karm* oli vorm *karmeim* alla 20% eelistatud.

Vastuvõetavaimad olid normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnadest *tubli*-tüüpi (*lahjeim*, *nunnuimast*), *padi*-tüüpi (*valjeima*, *soojeim*, *kurjeim*) ja *sepp*-tüüpi vormid (*märjeim*, *karmeim*, *lolleim*).

Normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade põhjal saab andmekogumisviiside kohta teha üldistuse, et vaba moodustuse katse vormimoodustuses oli rohkem varieerumist kui korpuses: vaba moodustuse katses kasutati suure osa sõnadega norminguvastast ülivõrdvormi vähemalt 20%-l kasutuskordadest, samas kui korpuspäringute järgi ei kasutatud ühegi sõna ülivõrret vähemalt 20%-l kogukasutusest.

Normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnade puhul kasutati taas nii korpuspäringute põhjal kui ka vaba moodustuse katses pea kõigi sõnadega normingukohaseid liitülivõrdvormi rohkem kui norminguvastaseid lühikese ülivõrde vorme. Ainult sõnu *ohtlik* ja *väärtuslik*

moodustati vaba moodustuse katses eelistatult norminguvastasena, mitte-kohasena, korpuses see nii ei olnud. Korpuspäringute põhjal kasutati norminguvastase diftongilise ülivõrde vorme 37 uuritud sõnaga 42st. Sõnu, mida leidis vähemalt 20%-l kogukasutusest diftongilisena, oli 12 ehk 29% kõigist sõnadest. Vaba moodustuse katses kasutati diftongilise ülivõrde vorme 11 uuritud sõnaga 12st. Katses oli 12st 4 sõna ehk 33% sõna sellised, mille puhul kasutati diftongilist ülivõrret rohkem kui kogukasutuses – üle 20%. Korpuspäringutes võib olla vähem mitmekesisust kui vaba moodustuse katses, sest osa korpuse tekstidest on toimetatud (vt Koppel & Kallas 2022: 209) ja vastavad seega kirjakeele normingule.

Vastuvõetavaimad olid normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnade norminguvastastest vormidest *õnnelik*-tüübi vorm *ohtlikuima*, *oluline*-tüübi vorm *sagedaseim*, *sepp*-tüübi vorm *külmeim* ja *pesa*-tüübi vorm *pühaimasse*.

Siinse uuringu vaba moodustuse katses on peaaegu kõigist sõnadest (v.a *ohtlik* ja *väärtuslik*) moodustatud rohkem normingupäraseid lühikese ülivõrde vorme, kuid Hindi (1980) ja Pedaja-Anseni (2015) uuringutes on keelekasutajad moodustanud norminguvastaseid ülivõrdevorme enamiku sõnadega rohkem kui normingupäraseid. Peamine põhjus, miks selles uuringus moodustati normingukohaseid vorme rohkem kui Hindi (1980) ja Pedaja-Anseni (2015) omades, on arvatavasti uuringule vastajate keskmine vanus ja sellest tulenev haridustase. Hindi (1980) ja Pedaja-Anseni (2015) uuringutes oli tegu üldiselt kooliõpilastega, kuid siinsed küsitlusele vastajad olid keskmiselt 34-aastased. Kuna küsitlust jagati peamiselt Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi Facebooki lehe kaudu, siis võib arvata, et peaaesjalikult vastasid sellele eesti ja soome-ugri keeleteaduse erialal kõrghariduse saanud või seda omandavad inimesed. Oma erialast, aga ka haridustasemest tulenevalt on nad tõenäoliselt kirjakeele norminguga paremini kursis kui kooliõpilased. Isegi kui nad ei tea normingut peast, oskavad nad arvatavasti abi otsida keelehooldeallikatest, mille kasutamise võimalus on veebiküsitluste puhul olemas. Seejuures Hindi (1980) ja Pedaja-Anseni (2015) katses ei saanud kontrolltööle ja küsitlusele vastajad keelehooldeallikaid kasutada ehk isegi kui vastajad soovisid anda normingupäraseid vastuseid, siis neil ei olnud võimalik normingut kuskilt järele vaadata.

8. Tulemused ja normimise ettepanekud

8.1. Tulemused ja normimise ettepanekud muuttüüpide kaupa

Siinses tulemuste peatükis arutlen normingu muutmise aluste üle. Tiina Paet (2022: 941) toetub ESi keeleteoimkonna kohanimeteemalistele aruteludele ning EKI ja Tartu Ülikooli keelekorralduse teooriaraamatu tööruhna seminaridele ning pakub oma võõrsõnade kirjakuju käsitlevas uurimistöös välja sõnaraamatutöö hindamisaluse, mille järgi peaks aktsepteerimiseks olema norminguvastane variant võrreldes normingukohase variandiga kogukasutuses 20%-l juhtudest ehk suhtarvuga 0,2 ühe normingukohase variandi kohta. Seega kui mingi keelend esineb andmetes 20%-l juhtudest normingukohase variandiga võrreldes, siis võiks see olla tegelikus keelekasutuses veelgi levinum, kui andmed kajastavad. ESi kaassõnade *peale* ja *pärast* otsuse (2009) puhul oli guugeldamise põhjal sellist statistikat tehtud: 300 kasutusjuhu seast 111 korral ehk 37%-l sõna kõikidest esinemisjuhtudest oli *peale* ajalist järgnemist väljendav eessõna.

Tegeliku keelekasutuse uurimiseks jagasin sõnad ülivõrdemoodustuse järgi kahte rühma: sõnad, mis on normingu järgi lühikese ülivõrdeta, ja sõnad, mis on normingu järgi diftongilise ülivõrdeta. Artikli oluline tulemus normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade kohta on, et korpuspäringute või katsetega uuritud sõnadega eelistati normingupärast liitülivõrddevormi, mitte norminguvastast lihtülivõrddevormi. Tulemus diftongilise ülivõrdeta sõnade kohta on sama mis normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade kohta: eelistati normingupäraseid vorme. Vaid sõnadega *ohklik* ja *väärtuslik* eelistati vaba moodustuse katses norminguvastaseid vorme.

Paeti hindamisaluse järgi käsitlen järjest kõiki muuttüüpe, kus leidis rohkem varieerumist: *tubli-*, *oluline-*, *sepp-*, *padi-* ja *õnnelik-*tüüpi, sest neis kõigis oli vähemalt 2 sõna, mis korpuspäringute või vaba moodustuse katse järgi olid vähemalt 20%-l lühikese ülivõrde kogutarvitusest moodustatud norminguvastasena. Otsin vastust küsimusele, millised ülivõrddevariandid võiksid saada neis muuttüüpides normingukohaseks.

*tubli-*tüübis tulid uuringus välja vaid 2 sõna, mis moodustati vähemalt 20%-l kogukasutusest norminguvastasena: sõnad *lahja* ja *nunnu* vaba moodustuse katses. Vastuvõetavuse katse põhjal kuuluvad vastuvõetavaimad normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnad keskmiste järgi just *tubli-*tüüpi. Ka Hindi (1980: 34) ja Pedaja-Anseni (2015: 69–70)

uurimustes kasutati *tubli*-tüüpi sõnade diftongilisi ülivõrdevorme peaaegu pooltel juhtudel või tihemini kui normingukohaseid liitülivõrdevorme. Hint (1980: 36) pidas *tubli*-tüübis mõeldavaks muuta mitmuse osastava ja lühikese ülivõrde õigekeelsusnorme: *hapusid* ja *kõige hapum* kõrval oleksid normingupärased ka *hapuid* ja *hapuim*.

oluline-tüüpi sõnad, mida vähemalt 20%-l juhtudest kasutati norminguvastasena, olid *haruldane*, *imeline*, *sagedane* ja *õhuke* korpuses või vaba moodustuse katses. Hindi (1980: 31) uuringu järgi eelistasid kooliõpilased *oluline*-tüüpi sõnu diftongilise ülivõrdega moodustada: *oluliseim*, *praktiliseim*, *tavaliseim* ja *traagiliseim*. Pedaja-Anseni (2015: 56) küsitluse tulemuste põhjal moodustati samuti vorme *oluliseim*, *turvaliseim* ja *vermeliseim* tunduvalt sagedamini kui normingupärased. Hindi (1980: 36) järgi tuleks *oluline*-tüüpi sõnade diftongilise ülivõrde õigekeelsuslikuks aktsepteerimiseks loobuda mitmuse osastava vormi ja ülivõrde vormi moodustamisest või muuta ka mitmuse osastava moodustusvõimalusi. Kui muuta *oluline*-tüüpi diftongiline lühike ülivõrre normingupäraseks, siis vormistiku ühtlustamise huvides peaks normingukohaseks muutma ka diftongilise mitmuse osastava ja *oluline*-tüüpi sõnu saaks hakata käänama samamoodi nagu praegu kolmandavärtelisi *lahtine*-tüüpi sõnu (praeguse normingu vastased vormid tärniga): mitm os *olulisi* ~ *oluliseid**, *te*- ja *i*-mitmus *olulistesse* ~ *oluliseisse** (~ *olulisisse*), lühike ülivõrre *olulisim* ~ *oluliseim**. Pedaja-Anseni (2015: 64) tulemuste järgi võib keelekasutaja lähtuda vormimoodustusel tuletusliitest, pööramata tähelepanu silpide arvule. Seega võib väita, et keelekasutaja seostab *ne*-, *lane*- ja *line*-omadussõnade lühikest ülivõrret diftongiga (Pedaja-Ansen 2015: 60). Järeldan samuti, et mingi vormimoodustuse võimalikkuse üle otsustab (alateadlikult) keelekasutaja ja kui nõrgarõhulises silbis diftongiga vorme moodustatakse, siis järelikult on need võimalikud. Tõenäoliselt lähtub keelekasutaja *oluline*-tüüpi vormimoodustuses tuletusliitest, mitte silpide arvust. Kogu muuttüüpi vormimoodustuse normingu muudatust ei pea tegema, kui pidada normingukohaseks ainult diftongilist lühikest ülivõrret ja ülejäänud vormistikku (nt mitmuse osastavat) ei muudetaks.

sepp-tüüpi sõnad, millega vähemalt 20%-l juhtudest on norminguvastaseid vorme moodustatud, on korpuse või vaba moodustuse katse järgi *kurb*, *loll*, *märg*, *paks*, *tark* ja *õrn*. Hint (1980: 32) uuris kaht lühikese ülivõrde *sepp*-tüüpi sõna, *hall* ja *juhm*, mis moodustati eelistatult normingukohaselt liitülivõrdega. Diftongilise ülivõrde

sõnade *järsk, kurb, paks, ropp* ja *tark* puhul eelistati Hindi (1980: 32) uurimuses diftongilist ülivõrret, sama rühma sõnadega *must* ja *ränk* aga lihtvokaalilist ülivõrret. Pedaja-Ansen (2015: 66) uuris normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnu *kekk, loll* ja *napp* ning kõigiga eelistati küll norminguvastaseid ehk keskvõrde-, aga mitte diftongilisi vorme: *kek(k)im, lollim* ja *nap(p)im*. Diftongilise ülivõrdeta sõnade *külm* ja *pikk* puhul moodustati Pedaja-Anseni (2015: 65–66) uuringus rohkem normingukohast lihtvokaalilist ülivõrret kui diftongilist ülivõrret; sõnadega *järsk, närv, paks* ja *ropp* eelistati aga norminguvastast diftongilist ülivõrret. Hint (1980: 34) soovitas kogu *sepp*-tüübis lisada *-i* keskvõrdevormile ja saada niiviisi lühikese ülivõrde vormid (*targeim* jne). Siinses uuringus norminguvastasena kasutatud sõna *loll* keskvõrre ei ole aga *em-lõpuline* (*lollim*), nii et läheksin normimise muudatuse ettepanekuga veelgi kaugemale: pidada normingukohaseks diftongiline ülivõrre kogu *sepp*-tüübis. See oleks paralleelne moodustusvõimalus, mitte uue normingu asendamine teisega, sest eesti keelekorralduses on kehtinud põhimõte, et vana norming jääb kehtima (Kerge 2012: 81). Niiviisi ei oleks vaja ka piiratud loendit normingu järgi diftongilise ülivõrdeta *sepp*-tüüpi sõnadest (*noorim, pikim, suurim, uusim* jne), mida soovitab Hint (1980: 32), vaid kõiki sõnu oleks võimalik moodustada nii lihtvokaalilise kui ka diftongilise ülivõrdega.

Ülivõrde moodustamisvõimaluste ala laieneks ka siin käsitletud *padi*-tüüpi. *padi*-tüüpi sõnadest oli Hindil (1980: 32) vaatluse all vaid *nõder* ja tema käsitles seda *sepp*-tüüpi sõnana. Selles uuringus oli 1 *padi*-tüüpi sõna, mis moodustati vähemalt 20%-l kogukasutusest norminguvastasena: *vali* vaba moodustuse katses. Diftongilise ülivõrdega muutuksid normingupäraseks *tühjeim, kurjeim*, võib-olla ka *laieim*; seevastu *tühjim* ja *kurjim* ei ole Hindi (1980: 34) käsitluses häälikuliselt sallitavad. Arvan siiski, et võimalikkuse üle otsustab keelekasutaja ja paralleelvormidena võiksid olemas olla ka häälikuliselt n-ö võimatud vormid.

õnnelik-tüüpi sõnad, mida kasutati vähemalt 20%-l juhtudest norminguvastasena, olid korpuses või vaba moodustuse katses *leidlik, ohtlik, sobilik, sportlik* ja *väärtuslik*. Seejuures moodustati sõnu *ohtlik* ja *väärtuslik* vaba moodustuse katses eelistatult norminguvastase ehk diftongilisena. Nende sõnade hulgas leidub nii 2- kui ka 3-silbilisi ehk võib arvata, et jällegi ei lähtu keelekasutaja silpide arvust, nagu arvas Hint (1980: 36), vaid tuletusliitest (Pedaja-Ansen 2015: 15). Hindi

(1980: 31) uuringust selgus *õnnelik*-tüübi kohta, et kümnenda klassi õpilased moodustavad *lik*-lõpulisi sõnu eelistatult diftongilise ülivõrdega. Pedaja-Ansenil (2015: 61–62) oli kõikide uuritud *lik*-lõpuliste sõnadega norminguvastane vorm levinum kui normingupärane. Normingu muutmiseks on 3 võimalust. 1. võimalus on muuta kogu *õnnelik*-tüübi vormistikku, nt (praeguse normingu vastased tärniga) *leidlikku* ~ *leidlikut**, mitm om *leidlike* (~ *leidlikkude*) ~ *leidlikute**, mitm os *leidlikke* (~ *leidlikkusid*) ~ *leidlikuid**, *te-* ja *i-*mitmus *leidlikuisse* ~ *leidlikesse* (~ *leidlikkudesse*) ~ *leidlikutesse**, lühike ülivõrre *leidlikem* ~ *leidlikeim** ~ *leidlikuim**. 2. võimalus on tõsta üksik-sõnu (siinses uuringus 5 sõna) *umbrik*-rööptüüpi, kus on praegu 6 sõna. 3. võimalus on muuta ainult ülivõrde vormimoodustusmalli ehk ülivõrre oleks normingu järgi diftongiline, aga näiteks mitmuse osastav mitte.

8.2. Lühikese ülivõrde normimise ettepanekud

Viimase aruteluteemana pakun välja 3 ülivõrdenormingu muutmise varianti. Praegune norming on rakendamiseks liiga keeruline ja ei vasta tegelikule keelekasutusele. Kõige lihtsam ja süsteemsem õigekeelsuslahendus oleks **pidada normingukohaseks diftongilise ülivõrde paralleelvorme kõigis muuttüüpides**. Sel juhul ei peaks moodustama ülivõrret osastava järgi, vaid näiteks *oluline*-tüübis oleks ülivõrdes diftong võimalik (*olulisim* ~ *oluliseim*), aga osastavas mitte (*olulisi*). Kui muuttüübis on normingukohased nii lihtvokaaliga kui ka diftongiline ülivõrre, siis on keelekasutaja enda valik, kumba ta kasutab: kas näiteks *uusim*, mida kasutaks arvatavasti enamus, või *uueim*, mida kasutaksid väga üksikud, kuid nemadki moodustaksid sel juhul normingukohase vormi.

Kui kõigis muuttüüpides diftongilise ülivõrde normingupäraseks muutmise liiga radikaalne tundub, siis võiks see normingule vastata osas muuttüüpides. Siinsete tulemuste järgi võiks **diftongilise ülivõrde normingukohaseks muutmist kaaluda *tubli-*, *oluline-*, *sepp-*, *padi-* ja *õnnelik*-tüübis**, sest kõigis nendes tüüpides oli vähemalt kaks sõna, mis korpuspäringute või vaba moodustuse katse järgi olid vähemalt 20%-l lühikese ülivõrde kogutarvitusest moodustatud norminguvastasena ehk diftongilise ülivõrdega.

Pakun ka võimalust **muuta üksikute sõnade rööpne käänamine normingukohaseks**, kuigi muu hulgas lühikese ülivõrde ÕSis esitamise

kohta mainib Tiiu Erelt (2021: 393), et juba 1971. aastal otsustas VÕK esituse muuttüübiti lahendamise kasuks. Praeguses tüübijaotuses on olemas rööptüübid, kuhu võib kuuluda väga vähe sõnu ja neid on võimalik käänata või pöörata kahe muuttüübi järgi. *tubli*-tüübiga on küll olemas rööptüüp *logo*, kuid selle järgi ei oleks võimalik diftongiline ülivõrre. *oluline*-tüüpi sõnadel on aga võimalus liikuda *lahtine*-rööptüüpi, kuhu kuuluvad *soolane*- ja *oluline*-tüüpi sõnad. Sel juhul tuleks muuta *lahtine*-rööptüübi kirjeldust, sest praegu kuuluvad sinna ainult kolmesilbilised kolmandas vältes sõnad. *oluline*-tüüpi sõnad *haruldane*, *imeline*, *sagedane* ja *õhuke* olid korpuses või vaba moodustuse katses vähemalt 20%-l kasutuskordadest tarvitusel norminguvastasena ja nende puhul võiks kaaluda *lahtine*-tüübi rööpsust: mitm os *haruldasi* ~ *haruldaseid*, lühike ülivõrre *haruldasi* ~ *haruldaseim*.

14 sõnaga *mõis*-rööptüüpi sõnu saab käänata *raamat*- ja *sepp*-tüübi järgi ning sinna kuuluvad 2 omadussõna: *küps* ja *väär*. Kui tõsta *mõis*-rööptüüpi ka siin uuringus vähemalt 20%-l kogutarvitusest norminguvastasena kasutatud *sepp*-tüüpi sõnad *kurb*, *loll*, *märg*, *paks*, *tark* ja *õrn*, siis oleks võimalik neid sõnu kogu paradigmas rööptüübilisena käänata. See tooks kaasa segadust ja ebasüsteemsust, näiteks ains os *kurba* ~ *kurvat*, mitm os *kurbi* ~ *kurbasid* ~ *kurvaid*, lühike ülivõrre *kurvim* ~ *kurvaim*, uuringus kasutatud ülivõrdevorm oli aga *e*-tüveline *kurveim*.

padi-tüübi vormistikuga ühtki rööptüüpi ei leidu. See-eest saaks *õnnelik*-tüüpi sõnu tõsta ainult 6 sõnaga *ümbrik*-rööptüüpi, kuhu kuuluvad *raamat*- ja *õnnelik*-tüüpi sõnad. Praeguse uuringu järgi võiksid *ümbrik*-rööptüüpi liikuda ka *leidlik*, *ohtlik*, *sobilik*, *sportlik* ja *väärtuslik*, sest kõiki neid oli korpuspäringute järgi moodustatud vähemalt 20%-l lühikese ülivõrde kogutarvitusest norminguvastasena ja vaba moodustuse katses sõnu *ohtlik* ja *väärtuslik* eelistatult norminguvastasena. Ka sõnamuutmise tervikkäsitluses tuuakse välja, et tegelikus keelekasutuses nihkub *raamat*-tüübi suunas teisigi *õnnelik*-tüüpi sõnu. (Viht & Habicht 2019: 168)

Osa uuritud sõnade puhul võib tüvevokaal varieeruda ja saab vastata küsimusele, kumba tüvevokaali eelistati. *tubli*-tüüpi sõnadega *lahja* ja *tillu* oli eelistatud tüvevokaal *-e*. Neist kirjakeelseks saab pidada eelkõige 1. sõna *lahja*, sest *tillu* on pigem hoidjakeelne sõna, mis ehk moodustusmallidele vastama ei peakski ja ei sobi normimisel heaks eeskujuks. *sepp*-tüübiga oli eelistatud tüvevokaal ka *-e*, erandlik on vaid sõna *hõrk*, millega eelistati tüvevokaali *-u*. *padi*-tüüpi sõnadega

kuri, *soe* ja *vali* oli korpuspäringute ning vaba moodustuse katse järgi eelistatum türevokaal *-e* ehk *eim-lõpuline* vorm. *pesa*-tüübis eelistati korpuses diftongilistest variantidest sõnadega *kõva* ja *vana eim-lõpulisi* vorme, sõnadega *kena*, *püha* ja *süva eim-lõpulisi*; vaba moodustuse katses sõnadega *kena* ja *püha eim-lõpulisi*. *õnnelik*-tüübis oli korpuses *u*-tüveline diftongiline ülivõrre peaaegu kõigi sõnadega kasutatud, ainult sõnadega *ulatuslik* ja *väärtuslik* eelistati *e*-tüvelist vormi. Vaba moodustuse katses eelistati sõnaga *ohulik u-d* ja sõnaga *väärtuslik e-d*.

Huvitav ja uurimist vajav küsimus, mida ma siin artiklis käsitleda ei jõudnud, on liit- ja lihtülivõrde valik. Tuuli Leet (2004: 64) uuris ülivõrdevorme Postimehes ja tema analüüsi järgi olenes 2 ülivõrdevormi valik konkreetsest sõnast, kontekstist, sõna kasutussagedusest ja autori individuaalsest eelistusest. Ülivõrdevormi ja sõna sageduse seose toovad välja ka Hint (1980: 32, 34) ja Pedaja-Ansen (2015: 73): sagedasemate sõnade lühike ülivõrre on rohkem kinnistunud. Ka diftongi hääldus nõrgarõhulises silbis võib olla keelekasutajale ebamugav (Hint 1980: 34) ja tingida muude ülivõrdevormide valikut.

9. Kokkuvõte: radikaalsed õigekeelsuslahendused ja kaameli nõelasilmast läbi ajamine

Uuringul oli 2 eesmärki ja 4 uurimisküsimust. 1. eesmärgile – kirjeldada eesti vormistiku normimise tendentse selle sajandi jooksul – vastasid esimesed 2 uurimisküsimust. 1. neist oli, **kuidas on ESi keeletoimkonna otsuseid põhjendatud**. Vaatasin läbi 19 ESi keeletoimkonna uusimat otsust ja andsin neist ülevaate: levinuim otsuse põhjendus oli, et senise reegli rakendamine ja kontrollimine ei ole ühemõtteliselt võimalik. Põhjendustena oli nimetatud ka analoogiat, kasutussagedust, traditsiooni, ideoloogilist muutust, muutunud rõhustruktuuri ehk sisulist ja vormilist kokkukuuluvust, rahvakeelsust, eesti keele struktuuri ja tähistusloogikat, inimtunnetuse loomulikele seaduspärasustele vastavust ning vormistiku ühtlustamist.

2. uurimisküsimus oli, **kuidas on ESi otsuste põhjendamiseks andmeid kogutud**. Sellele küsimusele leiab vastuse tabelist 2, kust selgub, et kõige tihemini on otsuste põhjendamiseks andmeid saadud guugeldades, samuti on andmeid kogutud korpusel, riigieksamikirjanditest, keelenõuandmebaasist ja üliõpilasküsitlusega. Oma lühikese ülivõrde juhtumiuuringus kasutasin kõiki andmekogumisviise

peale guugeldamise ja analüüsisin meetodeid võrdlevalt. Jõudsin järeldusele, et riigieksamikirjanditest ja keelenõuandmebaasist saab vähe andmeid, kuid sealt leiab üksikuid näiteid probleemi ilmestamiseks. Korpustes sisaldub igasuguseid tekste, sh toimetatuid, ja seetõttu leiab korpuse tulemustes palju normingule vastavaid vorme. Vaba moodustuse katses pidid aga keelekasutajad vormid ise moodustama ja sealt tuli vastuseks rohkem norminguvastaseid vorme. Järelikult on katse sobivaim andmekogumismeetod, kui on vaja võrrelda normingu sobivust tegeliku keelekasutusega, sest vaba moodustuse katses tuleb inimeste keeletajul põhinev, loomulik grammatika kõige paremini välja ning võib kinnitada Christelle Gilliozi ja Sandrine Zufferey (2020: 21) väidet, et katse on keeleandmete kogumiseks esinduslik viis, mis võimaldab tulemusi üldistada.

2. eesmärgile – ESi otsuste eeskujul käsitleda lühikese ülivõrde tegelikku kasutust ja teha selle põhjal normimise ettepanekuid – vastasid 3. ja 4. uurimisküsimus. 3. uurimisküsimuse vastusena soovisingi teada, **milliseid lühikese ülivõrde variante tegelikus keelekasutuses tarvitatakse või loomulikuks peetakse**. Normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade kohta tuli tulemus, et korpuspäringute või katsetega uuritud kõigi 25 sõnaga eelistati normingupärast liitülivõrdevormi, mitte norminguvastast lühikest ülivõrret. Tulemus normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnade puhul oli sama: kõigi korpuspäringute või katsetega uuritud 42 sõnaga eelistati normingupärast lihtülivõrdevormi, mitte norminguvastast diftongilist ülivõrdevormi. Vaid vaba moodustuse katses eelistati sõnadega *ohklik* ja *väärtuslik* norminguvastast vormi. Mõlema sõnarühmaga olid kokkuvõttes eelistatumad normingukohased vormid.

Oluline on aga märkida, et mõlema sõnarühma puhul tarvitati enamiku sõnadega ka norminguvastaseid vorme. Normingu järgi lühikese ülivõrdeta sõnade puhul kasutati korpuse või vaba moodustuse katse järgi lühikese ülivõrde vorme 13 sõnaga 25st. Normingu järgi diftongilise ülivõrdeta sõnade puhul kasutati aga diftongilisi ülivõrdevorme 37 sõnaga 42st. Sellest saab järeldada, et rohkem varieeruvad normingu järgi diftongilise ülivõrdeta, mitte igasuguse lühikese ülivõrdeta sõnad. Sõnarühmi kokku liites selgub, et 50 sõnaga 67st ehk 75% uuritud sõnadega kasutati normivastaseid paralleelvorme. Seega leidsid kinnitust mõlemad uuringu alguses püstitatud hüpoteesid: tegelikus keelekasutuses tarvitatakse või peetakse loomulikuks

ülivõrdevorme ka sõnadega, millega normingu järgi ei saa lühikest ülivõrret moodustada, ja sõnadega, millega norming ei näe ette diftongilise ülivõrde moodustamist.

4. uurimisküsimusena arutlesin, **millised ülivõrde variandid võiksid saada normingukohaseks**. Pakkusin 3 normingu muutmise varianti:

- 1) muuta diftongiline ülivõrre normingukohaseks kõigis muuttüüpides,
- 2) kaaluda diftongilise ülivõrde normingukohaseks muutmist *tubli-*, *oluline-*, *sepp-*, *padi-* ja *õnnelik-*tüübis,
- 3) tõsta üksiksõnu rööptüüpidesse.

1. normingu muutmise variant haakub ühe selle peatüki pealkirjas oleva tsitaadiga. Nimelt pidas Hint (1980: 34) *sepp*-tüüpi sõnade diftongilise ülivõrde normingukohaseks muutmist *radikaalseks õigekeelsuslahenduseks*. Diftongilise ülivõrde kõigis muuttüüpides normingupäraseks tegemine oleks aga veelgi radikaalsem lahendus. See tooks kaasa hulganisti normingule vastavaid rööpvorme ja paljude võimalustega norming vastaks pea igal juhul tegelikule keelekasutusele.

2. võimalus oleks muuta diftongiline ülivõrre normingupäraseks osas muuttüüpides. Siinsete tulemuste järgi võiks diftongilise ülivõrde normingukohaseks muutmist kaaluda *tubli-*, *oluline-*, *sepp-*, *padi-* ja *õnnelik-*tüübis, sest kõigis nendes tüüpides oli vähemalt kaks sõna, mis korpuspäringute või vaba moodustuse katse järgi olid vähemalt 20% juhtudel lühikese ülivõrde kogutarvitusest moodustatud norminguvastasena. Neist tüüpidest on *õnnelik-*, *oluline-* ja *sepp*-tüüpi sõnade diftongilised ülivõrdevormid sellised, mida peeti loomulikuks ka vastu võetavuse hindamise katse järgi.

3. võimalus oleks tõsta üksiksõnu rööptüüpidesse. Näiteks võiks olla *mõis*-rööptüübis siin uuringus vähemalt 20%-l kogutarvitusest norminguvastasena kasutatud *sepp*-tüüpi sõnad *kurb*, *loll*, *märg*, *paks*, *tark* ja *õrn*. *oluline*-tüüpi sõnad *haruldane*, *imeline*, *sagedane* ja *õhuke* olid korpuses või vaba moodustuse katses vähemalt 20%-l kasutuskordadest tarvitusel norminguvastasena ja nende puhul võiks kaaluda *lahtine*-rööptüüpi liikumist. Praeguse uuringu järgi võiksid *ümbrik*-rööptüüpi liikuda *õnnelik*-tüübist sõnad nagu *leidlik*, *ohtlik*, *sobilik*, *sportlik* ja *väärtuslik*, sest kõiki neid leidis korpuspäringute või vaba moodustuse katse järgi norminguvastasena vähemalt 20%-l lühikese ülivõrde kogutarvitusest.

Üksiksõnade normimine ehk rööptüüpide sõnaloenditest lähtumine oleks keelekasutajale tõenäoliselt raske ära õppida ja pole seetõttu mõistlikem lahendus. Vähemalt vajaks rööptüüpide laiendamise muuttüüpide kaupa täpsemaid uuringuid, millega välja selgitada, mis sõnad mis tüüpi üle tõsta. Näiteks *mõis*-rööptüübi paralleelvormide astmevahelduse määramisega jääksid keelekasutajad tõenäoliselt kimpu. Enam tasuks uurida *lahtine*- ja *ümbrik*-rööptüübi suurendamise võimalusi.

Seni on paralleelvormide normingupäraseks muutmisel hoitud VÕKis ja ESi keeleteoimkonnas pigem konservatiivset joont, seda kinnitab ka morfoloogiaotsuste vähene hulk. Näiteks alates ESi keeleteoimkonna loomisest 1993. aastal on tehtud 5 morfoloogiaotsust: *magistrant*; põhiarvsõnade käänamine; mõne sõna morfoloogiast; ÕSi 7. tüübi omadussõnade rööpkäänamine ja (*te*)*t*-rööpvorm, käskiv kõneviisi mitmuse 1. pöördes ning sõnade *õudne*, *viis* ja *kuus* ning *julgema* rööpvormid (Raadik 2019: 56; ÕSi 7. tüübi... 2021; (*te*)*t*-rööpvorm, käskiv... 2022). 1971. aastal VÕKis paralleelvormide normingupäraseks muutmise kohta kirjutab Erelt (2021: 393): „igasugune väikegi muutus oli vanemale põlvkonnale vastukarva (eriti omasõnade käänamisespööramises). Nõndasamuti oli ESis olnud ka 1920. aastail. Kergem olnuks kaamel läbi nõelasilma ajada kui mõne paralleelvormi lubamine saavutada.“ Vajaks täpsemat uurimist, kuidas on hoiakud uute paralleelvormide suhtes viimase 50 aasta jooksul muutunud ja kas tänapäevalgi oleks normingu järgi uued rööpvormid kui kaameli nõelasilmast läbi ajamine.

Kokkuvõttes uurisin artiklis 67 sõna lühikese ülivõrde kasutust ja sain tulemuse, et peaaegu kõiki neid kasutati eelistatult normingukohasena. 50 sõnaga 67st kasutati aga vähemalt 1 kord ka norminguvastast varianti, nii et 75% uuritavate sõnade ülivõrdemoodustus mingil määral varieerub. Seega on ülivõrdemoodustuse probleemid samad mis rohkem kui 40 aastat tagasi (vt Hint 1980): tegelikus keelekasutuses tarvitatakse ka selliseid ülivõrdemoodustusi, mis ei kajastu normingus, ja norming vajab muutmist.

Kirjandus

- Aavik, Johannes. 1915. *Katsed ja näited. Koguke keeleproovidena tõlgitud novelle ühes pikema grammatilise sissejuhatusega*. Jurjev: Reform.
- Ajaloosündmuste algustäheortograafia... = *Ajaloosündmuste algustäheortograafia*. 2012. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/ES-keeleteoimkond_Ajaloosyndmuste_nimetuste_algustx-heoigekiri_11.06.12.pdf (4. juuli 2023).
- Ajaloosündmuste nimetuste... = *Ajaloosündmuste nimetuste õigekiri*. 2012. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/Otsus-AJALOOSYNDMUSED-16.11.12-20.01.13_VEEBI.pdf (4. juuli 2023).
- Araabia sõnad... = *Araabia sõnad eesti tekstis*. 2009. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/eskt_otsus_2009_ar.pdf (4. juuli 2023).
- Barlow, Michael & Suzanne Kemmer. 2000. *Usage-based models of language*. Stanford, CA: CSLI Publications.
- Bybee, Joan. 2010. *Language, usage and cognition*. New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511750526>.
- Diessel, Holger. 2017. Usage-based linguistics. *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.363>.
- EKI teatmik = Peeter Päll (toim). Peeter Päll, Maire Raadik, Ülle Allsalu, Katrin Hallik, Indrek Hein, Katre Kasemets, Kristina Koppel, Margit Langemets, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Tiina Paet, Geda Paulsen, Lydia Risberg, Arvi Tavast, Mari Vaus (koost). 2022–. *EKI teatmik. Eesti õigekeelsuskäsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Instituut. <https://eki.ee/teatmik> (25. aprill 2023).
- Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael & Silvi Vare. 1993. *Eesti keele grammatika II*. Tallinn: Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Erelt, Mati & Matti Punttila. 1980. The superlative in literary Estonian in comparison with literary Finnish. *Estonian: typological studies I* (TÜ eesti keele õppetooli toimetised 4), 24–36. Tartu.
- Erelt, Tiiu. 2002. *Eesti keelekorraldus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Erelt, Tiiu. 2021. Emakeele Seltsi keeleteoimkond XX sajandi II poolel. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 66 (2020). 389–407. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus. <https://doi.org/10.3176/esa66.16>.
- Erelt, Tiiu & Maire Raadik (eds.). 2000. *Kirjakeele teataja 1993–2000 II. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna soovitusel*. Tallinn: Emakeele Selts.
- Ersa, komi... = *Ersa, komi, mari, mokša ja udmurdi nimede kirjutamine eesti tekstis*. 2021. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2021/04/ESKT_soomeugri_nimede_trkr_soovitus_lopptekst.pdf (4. juuli 2023).
- Gillioz, Christelle & Sandrine Zufferey. 2020. *Introduction to experimental linguistics*. London: ISTE; Hoboken, NJ: Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119801719>.

- Habicht, Külli. 2007. *Kuidas vältida eksamikirjandis (keele)vigu?* Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse osakonna täienduskoolituskursus.
- Habicht, Külli. 2008. *Kirjandieelset keelenõu õpetajatele*. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi koolituskursus.
- Habicht, Külli. 2010. *Kirjandieelset keelenõu õpetajatele*. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi koolituskursus.
- Hermann, Karl August. 1884. *Eesti keele Grammatik*. Tartu: Wilhelm Just.
- Hint, Mati. 1980. Võrdlusastmete morfoloogia raskused. *Nõukogude Kool* 2. 29–36.
- Internet ja... = *Internet ja internet*. 2008. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/eskt_otsus_2008_int.pdf (4. juuli 2023).
- Jaapani päritoluga... = *Jaapani päritoluga sõnade kasutamisest eesti tekstis*. 2008. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/eskt_otsus_2008_jpn.pdf (4. juuli 2023).
- Jakubiček, Miloš, Vojtěch Kovář, Pavel Rychlý, Vit Suchomel. 2020. Current challenges in web corpus building. *Proceedings of the 12th Web as Corpus Workshop*, 1–4. Marseille: European Language Resources Association. <https://aclanthology.org/2020.wac-1.1.pdf> (4. juuli 2023).
- Kaassõnade „peale“... = *Kaassõnade „peale“ ja „päras“ tähenduse normimisest*. 2009. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/eskt_otsus_2009_peale_parast.pdf (4. juuli 2023).
- Kallas, Jelena, Maria Tuulik & Madis Jürviste. 2012. Leksikograafilise tarkvara Sketch Engine eesti keele moodul. *Eesti ja Soome-Ugri Keeleteaduse Ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 3(2). 57–77. <https://doi.org/10.12697/jeful.2012.3.2.03>.
- Kaplinski, Jaan. 1985. Komparatiiv ja superlatiiv. *Keel ja Kirjandus* 1. 53–55.
- Kaplinski, Jaan. 2012. Kas kaks eesti keelt? *Keel ja Kirjandus* 7. 538–545. <https://doi.org/10.54013/kk656a4>.
- Kerge, Krista. 2012. Uusimaid soovitusi ESi keeleteoimkonnalt. *Oma Keel* 2. 77–83. https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2012_2/OK_2012-2_09.pdf (4. juuli 2023).
- Kilgarriff, Adam. 2007. Googleology is bad science. *Computational Linguistics* 1(33). 147–151. <https://doi.org/10.1162/coli.2007.33.1.147>.
- Kilgarriff, Adam, Pavel Rychly, Pavel Smrž & David Tugwell. 2004. The Sketch Engine. *Proceedings of the 11th EURALEX International Congress (Lorient, 6–10 July 2004)*, 105–117. Lorient: Université de Bretagne-Sud. https://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2004/011_2004_V1_Adam%20KILGARRIFF,%20Pavel%20RYCHLY,%20Pavel%20SMRZ,%20David%20TUGWELL_The%20%20Sketch%20Engine.pdf (4. juuli 2023).
- Kindlam, Magnus. 1945. Kas lihtne või keeruline keel? *Looming* 11. 1129–1135.
- Koppel, Kristina & Jelena Kallas. 2022. Eesti keele ühendkorpuste sari 2013–2021: mahukaim eestikeelsete digitekstide kogu. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 18. 207–228. <https://dx.doi.org/10.5128/ERYa18.12>.
- Kujundlike (ümberütlevate)... = *Kujundlike (ümberütlevate) nimetuste algustaht*. 2018. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/ESKT_kujundlike_nimede_algustaht.pdf (4. juuli 2023).

- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of cognitive grammar. Theoretical prerequisites* I. Stanford: Stanford University Press.
- Leet, Tuuli. 2004. *Ülivõrde kasutusest ajalehes Postimees juunis–novembris 2003*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Leetberg, Kaarel. 1927. *Äpardanud keeleuendus*. Rakvere: Ühistrükikoda.
- Leetberg, Kaarel. 1937. *Mõned vastuseletused Aawiku „Õigekeelsuse õpiku“ wastu*. Rakvere: K. Leetberg.
- Lehtinen, Tapani. 2007. *Kielen vuosituhanne. Suomen kielen kehitys kantaauralista varhaisuomeen* (Tietolipas 215). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Muischnek, Kadri, Heiki-Jaan Kaalep & Raul Sirel. 2011. Korpuslingvistiline lähene mine eesti internetikeele automaatsel morfoloogilisele analüüsile. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 7. 111–127. <https://doi.org/10.5128/ERYa7.07>.
- Muudatused eesti-vene... = *Muudatused eesti-vene tähetabelis*. 2008. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/eskt_otsus_2008_ttab.pdf (4. juuli 2023).
- Määrsõnade kokku-... = *Määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamisest*. 2012. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/ES-keeleteoimkond_Muutumatud-s6nad-kokku-lahkukirj-11.06.12.pdf (4. juuli 2023).
- Nurkse, Rein. 1946. Superlatiivi küsimusest eesti kirjakeeles. *Looming* 10–11. 1259–1274.
- Paet, Tiina. 2022. Võõrsõnade kuju normimise probleeme tänapäeva eesti keeles. *Keel ja Kirjandus* 10. 923–947. <https://doi.org/10.54013/kk778a3>.
- Palmeos, Sirlu. 2014. *Superlatiivi moodustus ja kasutus suulises eesti keeles*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43994/Palmeos_Sirlu_BA2014.pdf (5. juuli 2023).
- Pant, Annika. 2020. *Pronoomenite „keegi“, „miski“, „kumbki“, „ükski“ käändevormide kasutus tänapäeva eesti keeles*. Magistritöö. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/68143/Pant_Annika_MA2020.pdf (4. juuli 2023).
- Parandus ukraina-eesti... = *Parandus ukraina-eesti tähetabelis*. 2022. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2022/03/Parandus_ukr-ee_tabelisse_gh_01.03.2022.pdf (4. juuli 2023).
- Pedaja-Ansen, Anu. 2015. *Võrdevormid tänapäeva eesti keeles*. Magistritöö. Tallinna Ülikool. www.etera.ee/zoom/4314 (4. juuli 2023).
- Peegel, Juhan. 2006. *Eesti vanade rahvalaulude keel*. Urmas Sutrop (koost). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Prillop jt = Prillop, Külli, Karl Pajusalu, Eva Saar, Sven-Erik Soosaar & Tiit-Rein Viitso. 2020. *Eesti keele ajalugu* (Eesti keele varamu VI). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Raadik, Maire. 2019. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna veerandsajand. *Oma Keel* 1. 54–67. https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2019_1/OK-1-2019_09.pdf (4. juuli 2023).
- Raag, Virve. 1998. *The effects of planned change on Estonian morphology* (Studia Uralica Upsaliensia 29). Uppsala: Universitet Uppsala.
- Raag, Virve. 1999. Kas julgusime olla maailmas esimesed? *Keel ja Kirjandus* 9. 609–621.

- Raag, Virve. 2000. How to plan morphology: the case of 20th century Estonian. *Grammaticalisation aréale et sémantique cognitive: les langues fenniques et sames* (Ural-Ural 1), 179–189. Tallinn: Fondation de la Langue Estonienne.
- Risberg, Lydia & Margit Langemets. 2021. Paronüümide probleem eesti keeles. *Keel ja Kirjandus* 10. 903–926. <https://doi.org/10.54013/kk766a4>.
- Risberg, Lydia & Liina Lindström. 2023. Eesti keeleteaduse ja keelekorralduse areng verbirektsiooni näitel. *Keel ja Kirjandus* 3. 304–327. <https://doi.org/10.54013/kk783a3>.
- RT I 1995, 79, 1349 = Eesti kirjakeele normi kehtestamise korra kinnitamine, <https://www.riigiteataja.ee/akt/31858> (4. juuli 2023).
- RT I, 14.06.2011, 3 = Eesti kirjakeele normi rakendamise kord, <https://www.riigiteataja.ee/akt/114062011003> (4. juuli 2023).
- Saareste, Andrus. 1937. *Eesti õigekeelsuse päevaküsimustest*. (Eesti keele arhiivi toimetised 9). Tartu: Postimees. <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:454398/389614> (5. juuli 2023).
- Sha, Guoquan. 2010. Using Google as a super corpus to drive written language learning: a comparison with the British National Corpus. *Computer Assisted Language Learning* 23(5). 377–393. <https://doi.org/10.1080/09588221.2010.514576>.
- Sidekriipsuga rindliitsõnade... = *Sidekriipsuga rindliitsõnade käänamine*. 2016. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/ES-keeleteoimkond_rindliitsõnad_17.03.2016.pdf (4. juuli 2023).
- Soovitus väliskohanimedega... = *Soovitus väliskohanimedega esitamiseks ÕS-is*. 2013. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/Soovitus_ESKT_kohanimedest_QSis-2013.pdf (4. juuli 2023).
- Tarp, Sven & Pedro A. Fuertes-Olivera. 2016. Advantages and disadvantages in the use of internet as a corpus: The case of the online dictionaries of Spanish Valladolid-UVa. *Lexikos* 26(1). 273–295. <https://doi.org/10.5788/26-1-1349>.
- Tauli, Valter. 1941. Eesti kirjakeele vormistikust. *Eesti Keel ja Kirjandus* 3. 231–234.
- (te)t-rööpvormi, käskiv... = *(te)t-rööpvorm, käskiv kõneviisi mitmuse I. pöördes ning sõnade õudne, viis ja kuus ning julgema rööpvormid*. 2022. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2023/03/Keeleteoimkonna-morfootsus_16.11.2022_08.03.2023.pdf (4. juuli 2023).
- Ukraina-eesti tähetabeli... = *Ukraina-eesti tähetabeli parandused*. 2009. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/eskt_otsus_2009_ukr.pdf (4. juuli 2023).
- Viht, Annika & Külli Habicht. 2019. *Eesti keele sõnamuutmine* (Eesti keele varamu IV). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Viks, Ülle. 1992. *Väike vormisõnastik I. Sissejuhatus ja grammatika*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia, Keele ja Kirjanduse Instituut.
- VÕKi morfoloogiaotsused 1979–1983. EKI teatmik. <https://www.eki.ee/teatmik/voki-morfoloogiaotsused-1979-1983/> (6. juuli 2023).
- Võõrsõnade kirjpilt... = *Võõrsõnade kirjpilt ja häälduse erinevus ning tsitaatsõnad*. 2022. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2023/03/Keeleteoimkonna-v%C3%B5%C3%B5rs%C3%B5naotsus_16.11.2022_08.03.2023.pdf (4. juuli 2023).

ÕSi 7. tüübi... = *ÕSi 7. tüübi omadussõnade rööpkäänamine*. 2021. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2021/04/%C3%95Si-7.-t%C3%BC%C3%BCbi-omaduss%C3%B5nad_otsus_kooslisaga_30.03.2021.pdf (4. juuli 2023).

Ühend- ja... = *Ühend- ja väljendverbituletiste kokku- ja lahkukirjutamisest*. 2012. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/ES-keeleteoimkond_Yhend-vxljendverbituletiste_kokku-lahku-kijr-11.06-12.pdf (4. juuli 2023).

ÜK = Kristina Koppel, Jelena Kallas (koost). Eesti keele ühendkorpus 2021. <https://doi.org/10.15155/3-00-0000-0000-0000-08D17L>.

Abstract. Ann Siiman: On the norm determination: A case study of the short superlative variation. The first goal of this study is to describe the newer tendencies of the standardization of the Estonian formal system. The second goal is to discuss the actual use of the short superlative based on these results and to make suggestions for normalization.

Since, according to *Language Act*, the standard of Standard Estonian is determined by the dictionaries and the language committee of the Mother Language Society (MLS), I aim to find out how the decisions of the language committee have been justified and data collected in order to substantiate the decisions. Based on the analysis of MLS's decisions I make a short case study of superlative variation using national exam papers, a Institute of Estonian Language's language counselling database, a corpus and surveys. Comparing the data collection methods, I conclude that surveys or experimental methods in general are the most appropriate method for comparing normative and actual language use.

I divide the words into two groups: words without short superlatives by normalization and words without diphthong superlatives by normalization. As a result, it appears that both groups of words give preference to standard forms. However, the superlative formation of most of the words studied varies to some extent, so the normalization needs to be reviewed. I propose to make the diphthong superlative standard in all inflectional types, or only in *tubli-*, *oluline-*, *sepp-*, *padi-*, and *õnnelik-* types, or to move individual words to parallel inflectional types.

Keywords: superlative, Estonian language, standard language, corpus planning, morphology

Lisa 1. Vaba moodustuse katse

Kirjuta lünka lause all antud sõna sellises lühikese ülivõrde vormis, mis sobiks ülemisse lausesse kolme punkti asemele. Kui lühikese ülivõrde moodustamine tundub võimatu, kirjuta lünka „kõige“-ülivõrre. Lühike ülivõrre on näiteks „ilusaim“, „lühim“, „kõige“-ülivõrded „kõige ilusam“, „kõige lühem“. Näiteks

Noorus on elu ... aeg.

ilus

Noorus on elu ilusaim aeg.

1. Nad olid laval ... ansambel ja tegid ennastunustavaid trikke.
karm
2. Meie meelest on ... puidust ja vastupidavam metalltoetusega toode.
kena
3. Toiduga peaks aga saama siiski ka ... elukat ära moosida.
kuri
4. Metsa vahel polnud väga vigagi, ... oli suusastaadionil.
külm
5. Dipikastmeks sobib hästi polettide ... juust.
lahja
6. See oli ... soovitus, mida olen kuulnud.
loll
7. Kui juunis oli ... Kagu- ja Ida-Eestis, siis juulis sai kõvasti kasta ka Põhja-Eesti.
märg
8. Olukord on ... Saksamaal, kus tööpuudus püsib kangekaelselt kümne protsendi kandis.
niru
9. Ta tõusis võistkonna ... mängijaks, kes kübaratriki löönud on.
noor
10. Oktoobri alguses sai kandideerida ... issi tiitlile.
nunnu

11. Radoon on ... inimeste tervist mõjutav loodusliku ioniseeriva kiirguse allikas.
ohtlik
12. Argentiina tangos on ... jalgade töö.
oluline
13. Arvan, et eestlaste ... toit on leib.
püha
14. Dementsuse ... põhjus on Alzheimeri tõbi.
sagedane
15. Merevesi oli täna hommikul ... Saaremaal.
soe
16. Pulmad olid vanadel aegadel ... peod.
suur
17. Pole leidnud foorumist ega mujalt, mis oleks ... lahendus.
tark
18. Üksnes enda sees võib leida ... õnne.
täis
19. Tunnustatud režissööri ... filmis on hukule määratud ei rohkem ega vähem kui terve inimkond.
uus
20. Nad olid laval ... ansambel ja tegid ennastunustavaid trikke.
vali
21. –33 kraadi Soome meistrivõistlustel oli ... ilm, millega ta on vette läinud.
vilu
22. Varastatud töödest ... oli 1915. aastast pärinev akvarell.
väärtuslik
23. Siia on oodatud mõtted ja kommentaarid, kui tahad mõnd valikut põhjendada, miski tekitas probleeme või küsimusi jne.

Lisa 2. Vastuvõetavuse katse

Hinda poolpaksus kirjas sõnade vastuvõetavust viiepallisüsteemis. Hinnete tähendus: 1 – ei ole üldse vastuvõetav, 2 – pigem ei ole vastuvõetav, 3 – ei tea, 4 – pigem on vastuvõetav, 5 – on täiesti vastuvõetav. Hindamisel lähtu sellest, mis tundub Sulle kõige loomulikum.

1. Alatihti mainitakse, et mina olen neist **nooreim** ja mul on noored jalad.
2. Auto ise on üpris sile, **suureim** mõlk on kapotil.
3. Edasi põikasime läbi Lõuna-Šotimaa väidetavalt ühest **nunnuimast** külast.
4. Eesti fännisektor võttis siis üles õhtu **valjeima** „Võitle, Eesti, võitle!“.
5. Et ilvese **sagedaseim** saak on metskits, mõjutab ta oluliselt metskitsede levikut.
6. Hulludel päevadel on **nirudaim** lugu jalgade ja seljaga, mis teevad valu.
7. Kui selgub **kenim** naismaletaja, siis teeme küsitluse ka meesmaletaja kohta.
8. Majoneesiga salatid pole **targim** valik matkakotti pakkimiseks.
9. Mootorile pakutakse kolme versiooni, millest **lahjeim** arendab 310 hobujõudu.
10. Märtsist on kujunemas tänavune **külmeim** talvekuu.
11. Nüüd on ka **kurjeim** kahtlus tõeks saanud.
12. Olen seda kibedasti kahetsema hakanud ja sest see oli **lolleim** temp minu elus.
13. Pimeduse teod on ilged selle sõna **täieimas** tähenduses.
14. See on vist **viludaim** ilm, mis on sel suvel olnud.
15. See ulatub kaugele sisimasse, **pühaimasse** sfääri, otse taevasesse temp-lisse.
16. Täna on selle aasta seni **soojeim** päev.
17. Tänapäevaks on selgunud ka Eesti meeste korvpallimeistrivõistluste hooaja **väärtuslikem** meesmängija.
18. Tööotsijad ei hooli isegi valitsuse hoiatustest, et tegu on ühe **ohhtlikuima** piirkonnaga.

19. **Uueima** kunsti saalis võib leida installatsioone ja huvitavas tehnikas kahe-
mõõtmelisi teoseid.
20. Vaikse ookeani saar Kauai on tõenäoliselt **märjeim** koht kogu maakeral.
21. Valerahal puuduvad turvaelemendid, see on **olulisim** erinevus.
22. Õppetund ja **karmeim** karistus on mul juba käes.
23. Siia on oodatud mõtted ja kommentaarid, kui tahad mõnd valikut põhjenda-
dada, miski tekitas probleeme või küsimusi jne.